

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1886

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

ΕΓΙΣΚΕΤΑΙ ΠΑΡΑ ΚΑΡΟΛΩ ΜΠΕΚ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1886

Τῆς συντάξεως καὶ ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιμελεῖται τριμελὴς ἐπιτροπὴ τοῦ συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας.

Αἰτήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν Ἐφημερίδα ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἐπιμελητὴν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας ΑΘ. Σ. ΚΟΡΜΑΝΟΥΔΙΗΝ.

Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἐκδίδονται ἄρθρα ἀρχαιολογικῆς ὕλης παντὸς εἶδους καὶ πάσης ἐποχῆς, κατὰ προτίμησιν ὅμως Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ μνημεῖα τῆς τέχνης ἀνέκδοτα μετὰ περιγραφῆς αὐτῶν καὶ ἐρμηνείας συντόμου καὶ εἰδήσεις ἀρχαιολογικαὶ φέρουσαι ὡς οἶόν τε ἐπίσημον χαρακτῆρα.

Τοῖς γράφουσιν ἄρθρα εἰς τὴν Ἐφημερίδα χρησιμεύει ἀμοιβὴ ἑκατὸν δραχμῶν ἀντὶ ἐκάστου τυπογραφικοῦ φύλλου. Οἱ πίνακες καὶ τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἀπεικονίσματα λογίζονται ὡς κείμενον.

Τῆς Ἐφημερίδος ἐκδίδεται κατὰ τριμηνίαν ἓν τεύχος σχήματος τετάρτου περιέχον τρία τοῦλάχιστον τυπογραφικὰ φύλλα καὶ τρεῖς πίνακας.

Συνδρομὴ ἑτησία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος δραχμαὶ δεκαεῖξ.

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται ἐν τῷ παρὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ βιβλιοπωλείῳ τοῦ κ. ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς ἀνταλλάσσεται πρὸς πᾶν καθαρῶς ἀρχαιολογικὸν περιοδικόν.

Διὰ τὰ τυπογραφικὰ καὶ ἄλλα παροράματα εὐθύνεται ὁ ἐκάστοτε παρέχων τὸ εἰς ἔκδοσιν ἄρθρον ὑφ' ὃ καὶ ὑπογράφεται.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΠΡΟΣ ΜΑΡΣΥΑΝ

(Πίναξ 1)

Τὰς ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεις (1) τοῦ ποικίλου τούτου μύθου (2) διήρυσεν ὁ Stephani μὲν ἐν σχετικῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ (Compte-Rendu de la com. impér. archéol. pour l'année 1862 σ. 106) εἰς τέσσαρας κατηγορίας, ὁρθότερον ὅμως ὁ Michaelis (Arch. Zeit. 1869 σ. 41 καὶ ἐξ.) εἰς τρεῖς μόνον, περιλαβὼν ἐν τῇ πρώτῃ μὲν τὰς παραστάσεις ἐκείνας ἐν αἷς εἰκονίζεται ἢ εἰσαγωγῇ, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν ἄμιλλαν, ἐν τῇ δευτέρᾳ τα κατ' αὐτήν, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ἢ ὑπὲρ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔκθασιν καὶ αἱ παρασκευαὶ ἐπὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τιμωρίας τοῦ Μαρσύου· καθόσον ἢ ἐκτέλεισιν αὐτῆ τῆς βαρβάρου ποινῆς, ἤτοι ἢ ἐκδορὰ τοῦ ὑπερφιάλου Σατύρου, ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ κεραμογραφίᾳ τόσον ὀλίγον, ὅσον καὶ ἐν ἄλλοις τῆς τέχνης εἶδεσι.

Ἡ ἡμετέρα παράστασις (Πίν. 1) ἐπὶ τινος ἐκ Κρήτης προερχομένου ἀγγείου τοῦ Μουσείου τῆς Ἀρχ. Ἑταιρίας ὑπ' ἀρ. 3461 (κωδωνοειδοῦς κρατήρος) θὰ κατετάσσοτο εὐχερῶς — προϋποτιθεμένης ὡς ἀναμφισβητήτου τῆς εἰς τὸν σχετικὸν μῦθον τῆς παραστάσεως ἀναγωγῆς· περὶ οὗ ἐν τοῖς ἐξῆς — εἰς μίαν τῶν ἀνωτέρων τριῶν κατηγοριῶν, ἐὰν μὴ ἀνεφαίνοντο δυσχέρειαι τινες περὶ τὴν ἐρμηνείαν λεπτομερειῶν τινων. Καὶ ὅμως οὐδεμίᾳ ἀμφισβόλια ὅτι ὁ γραφεὺς ἐν νῶ εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ εἰκονίσῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μαρσύας εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ριφθέντας αὐλοὺς ἐμφυσῶν, καὶ τὴν τέχνην αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενος, τὸν Ἀπόλλωνα εἰς τὸν ἐλέθριον πρὸς αὐτὸν ἀγῶνα παρῶρμα. Ὁ Μαρσύας εἰκονίζεται γυμνὸς τὸ σῶμα, ἐν σατυρικῇ ὄλως μορφῇ (3), ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διά-

(1) Καὶ τοιαῦται ἀπαντῶσι μόνον ἐπὶ ἀγγείων τῆς νεωτέρας περιόδου· ἤτοι τῆς μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελ. πολέμου καὶ ἐντεῦθεν.

(2) Αἱ πρῶται εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἴσως (πρβ. Müller. Προλεγόμενα σ. 113 τοῦ συγγρ. «Wandgemälde aus Pompeji und Herculaneum» ὑπὸ Ternite) τούτου μύθου ἀπαντῶσι παρ' Ἡροδότῃ VII, 26. Κυριώτεραι δὲ πηγαί εἰσι: Ξενφ. Ἀναβ. I. 2. 8. Πανσ. X. 30. 5. Στραβ. 578. Διὸ. 38, 13. Ὁβιδ. Μετ. VI. 383. Ἐπίσης παρ' Ἀπολλοδ. I. 4. 2. Διοδ. III. 59. καὶ Hyg. fab. 165. — Πρβ. τὴν πολλοῦ ἀξίαν τοῦ Michaelis πραγματείας «Apol-line e Marsia» ἐν τοῖς Annal. dell' Inst. T. 30 σελ. 298 καὶ ἐξ.

(3) Ἐν τῇ ἀναδημοσιευμένῃ ἐν παρενθέτῳ πίνακι εἰκόνι, ὡς καὶ

δημα μόνον ἐκ κισσοῦ ἔχων καὶ ἐπὶ κορμοῦ δένδρου ἢ παρὰ τούτῳ καθήμενος. Κάτωθεν δὲ ἀγγεῖον κεκοσμημένον τὰ γείλη κισσῶ. Ὅτι ὁ συνήθης οὗτος τοῦ δένδρου κορμός, ὁ τοσοῦτον συχρὰ ἐν ταῖς παραστάσεσι τοῦ μύθου τούτου εἰκονιζόμενος, τὴν πίτυν (1) ἢ πεύκην ὑποσημαίνει, ἐφ' ἧς, μετὰ τὴν ἔκθασιν τῆς ἀμίλλης, ὁ Μαρσύας ἵνα ἐκδορῇ ἐκρεμάσθῃ (Ἀπολλοδ. I. 4. 2) εἶνε προφανῶς ὀφθαλμῶν, ὡς ἐπίσης τὸ ὅτι τὸ ἐξ ἴσου συχρὰ ἀπαντῶν ἀγγεῖον ἐκεῖνο, τὸ ὑπὸ τὸν Μαρσύαν, ὡς σύμβολον νὰ ἐρμηνευθῇ ὅσον τῆς σατυρικῆς τοῦ Μαρσύου φύσεως. Πρὸ τοῦ οὕτως ἐν εὐθύμῳ πονηρίᾳ αὐλοῦντος Σατύρου ἢ Ἀθηνᾶ, ἐν ποικίλῳ χιτῶνι καὶ πέπλῳ, αἰγίδα φέρουσα κράνος καὶ δόρυ, ὡσεὶ ἐπὶ ἐξέχοντος κάθηται ἐδάφους, τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἀνυψομένου δεξιοῦ γόνατος ἔχουσα καὶ ἀκροωμένη τοῦ αὐλοῦντος σατύρου μετὰ προσοχῆς. Ὅπισθεν τῆς Ἀθηνᾶς ὁ Ἀπόλλων ἐν στάσει δηλούσῃ προφανῶς τὴν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν κατὰ τὸ μέσον σκηνὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ. Εἰκονίζεται ὡσανεὶ μόλις τότε ἐνεφανίζετο, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ καὶ τὸ ἱμάτιον διατελοῦσιν ἔτι ἐν κινήσει, καίτοι ὁ τρόπος δι' οὗ ἐπὶ τοῦ στελεχίου διὰ τῆς δεξιᾶς ἐρείδεται σημαίνει ἤρεμον στάσιν. Ὁ θεὸς ἔβαινε, ἀλλ' ἵσταται αἴφνης, ἔκπληκτος, ἵνα ἀκροασθῇ τοῦ αὐλητοῦ. Τοιοῦτό τι βεβαίως ὁ γραφεὺς νὰ ἐκφράσῃ διενεόηθη. Ὁ Ἀπόλλων φέρει πολυποικίλον, ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πίπτουσαν καὶ τὰ κάτω τοῦ σώματος καλύπτουσαν χλαμύδα· περὶ δὲ τὴν εἰς κρωβύλον ἀπολήγουσαν κόμην δάφνινον διάδημα. Κατὰ τὴν ἐτέραν τῆς παραστάσεως ἄκραν, τοῦ Μαρσύου ὀπισθεν καὶ πρὸς τὸν

ἀλλαχοῦ, ὁ Μαρσύας φέρει τὸν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἴδια ἐν χερσὶ «χορταῖον χιτῶνα» καλούμενον, ὃν οἱ Σαίληνοὶ καὶ ἰδίως οἱ Παπποσειληνοὶ καλούμενοι ἔφερον, ἵνα λάσιοι καὶ θηριώδεις ὅσον οἷον τε φαίνονται. Πρβλ. Preller. Gr. Myth. I. σελ. 578. A. 4.

(1) Πρβ. Stephani, ἐνθ. ἀν. I. 133 σημ. 1, ὅπου καὶ τὰ σχετικά χωρία· ἰδ. καὶ Michaelis ἐνθ. ἀν. σ. 47. Σ. 32. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ κορμοῦ ἐκπλασάντων κλάδος ὁμοίως φαίνεται τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κρατουμένῳ, ὅστις ἀρμόζει μᾶλλον νὰ ὑποληφθῇ ὡς ἐκ δάφνης ὄν.

Ἐπόλλωνα συμμετρικῶς ἀντιστοιχοῦσα, ἢ τοῦ Ἐπόλλωνος ἀδελφῆ Ἄρτεμις, ἐν στικτῶ ποδῆρει χιτῶνι μετὰ διπλοῖδος, φαρέτραν ὀπισθεν φέρουσα καὶ δᾶδα ἀνημμένη ἐν τῇ δεξιᾷ ἴσταται ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐρειδομένη, παρ' ᾧ ὁ Μαρσύας, κοσμεῖται δὲ διὰ στροφίου περὶ τὴν κόμην, περιδεραίου καὶ φελλίων περὶ τοὺς βραχίονας. Εἰκονίζεται καὶ αὕτη μετὰ προσοχῆς τοῦ αὐλοῦντος ἀκρωμένη. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραστάσεως ἀκριβῶς καὶ πρὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἰπταμένη Νίκη, ἐν ποδῆρει διαφανεῖ χιτῶνι, τῇ θεᾷ ταινίαν ὡσεὶ προσφέρουσα. Ἡ πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν τῆς Νίκης πτῆσις εἰς ἀλλοίαν ὅλως τῆς παραστάσεως ἐρμηνείαν θὰ ἦγεν, ἐὰν ἠδύνατό πως νὰ στηριχθῇ ἡ ὑπόθεσις ὅτι οὐχὶ ἢ πρὸς τὸν Ἐπόλλωνα ἔρις ἐν τῇ εἰκόνι παρίσταται, ἀλλ' ἢ τὸ Μυρῶνιον ἔργον ἐκεῖνο προκαλέσασα τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὸν Μαρσύαν· ἀλλὰ περὶ τούτου πλείω ἐν τοῖς ἐξῆς. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐὰν τὸ δευτέρον ἐν τῇ εἰκόνι ἡμῶν ἢ τὸ τρίτον τῆς ἔριδος στάδιον εἰκονίζεται, διότι παράδοξον ὄντως τότε θὰ ἦτο ἐὰν ἄλλος τις ἢ ὁ νικῶν θεὸς ὑπὸ τῆς Νίκης ἐστεφανοῦτο. Καὶ τέλος ἐὰν μὴ γνωστὸν ἦτο ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γραφεῖς οὐχὶ σπανίως τὴν παράδοσιν, ὅπου αὕτη δὲν ἐκινδύνευεν ὀλοσχερῶς, τῆς συμμετρίας χάριν ἢ ἄλλου τινος τεχνικοῦ λόγου, παρέβλεπον. Καὶ ἀληθῶς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰκόνι ἢ συμμετρία ἐτηρήθη ὅσον σπανίως ἐπιτυχῶς. Ἐχομεν τὴν Νίκην ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐκατέρωθεν ἀνὰ δύο καθημένας καὶ δύο ἴσταμένας μορφάς. Ἡ ὅλη παράστασις ἐκκλίνει ἀπὸ τῆς Νίκης ἐκατέρωθεν οὕτω συμμετρικῶς ὥσανεὶ ἦτο ἐν ἀετώματι. Δι' ὅμοιον λόγον προφανῶς ἐν τῇ ὠραίᾳ εἰκόνι τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν *Mon. dell'inst. VIII 42*, ἐνθα παρεμφερῆς ὑπόθεσις εἰκονίζεται, ἢ Νίκη ἴσταται ὀπισθεν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ πρὸ τοῦ Ἑρμοῦ, ὥσανεὶ πρὸς τοῦτον διελέγετο! Ἄλλαι περὶ τούτου ἐρμηνεῖαι ὀλίγον πείθουσι.

Ἄλλ' ἐπανελλθωμεν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν παράστασιν ἣν καὶ οὕτως μὲν οὐδόλως ἠθέλωμεν ὀκνήσῃ εἰς τὰς παραστάσεις ἐκεῖνας νὰ κατατάξωμεν τὰς εἰκονίζουσας τὴν πρὸς τὸν Ἐπόλλωνα τοῦ Μαρσύου μουσικὴν ἔριδα καὶ ὑπαγάγη ταύτην εἰς τὴν πρῶτην τῶν παραστάσεων τούτων κατηγορίαν, ἀσφαλέστερον ὅμως εἰς τοῦτο χωροῦμεν ἀφοῦ ἕτερός τις πρὸ ἡμῶν, δεξιώτερος ἐρμηνευτῆς, τὴν ὁδὸν προελείανεν. Ὅμοια δηλαδὴ περίπου εἰκῶν, ἦν, ἵνα

τὴν σύγκρισιν ὑποβοηθήσωμεν, καὶ ἀναδημοσιεύωμεν ἐν πίνακι παρενθέτῳ, φέρεται καὶ ἐπὶ ἀγγεῖου τινος ἐκ τῶν τῆς κάτω Ἰταλίας, δημοσιευθεῖσα κατ' ἐπανάληψιν (1) καὶ ἐρμηνευθεῖσα διαφοροτρόπως. Τὴν ὁμοιότητα τῆς ἡμετέρας παραστάσεως πρὸς τὴν τοῦ ἀγγεῖου τούτου θεωροῦμεν ἰκανῶς ὁρατὴν, ὅπως ἐμπιστευθῶμεν εἰς τὴν ἀπλὴν τῆς εἰκόνος παράθεσιν.

Ὅτι οἱ γραφεῖς ἀμφοτέρων τῶν εἰκόνων τούτων τὴν αὐτὴν παράστασιν ἀντέγραφον φαίνεται ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μικρῶν παραλλαγῶν αἵτινες ἀπαντῶσι ἐπὶ τῶν δύο τούτων ὁμοίων σχεδὸν ἀντιγραφῶν. Ἡ ἔλλειψις τῆς Νίκης λ. χ. ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς κάτω Ἰταλίας ἀγγεῖου δὲν θὰ παράσχη πράγματα τοῖς γινώσκουσιν ὅπως συνήθως ἀπαντῶσι παραλλαγαὶ ἐπὶ ἀντιγραφῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πρωτοτύπου εἰκόνος. Καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ μύθῳ μὲν (ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παραστάσεων τοῦ δευτέρου τῆς ἀμίλλης σταδίου) ὁραταὶ εἰσι τοιαῦται πάμπολλαι· ἀλλ' ἐξόχως αἰσθηταὶ εἰσι ἐπὶ ἄλλων παραστάσεων ὡς λ. χ. ἐπὶ τῶν εἰκονίζουσῶν τὸν Ἄδην («*Die Untervelt*») ὧν πλείονα τοῦ ἐνὸς διεσώθησαν ἡμῖν ἐνὸς πρωτοτύπου ἀντίγραφα. Ἐξαιρέσει τῆς ἐλλείψεως τῆς Νίκης καὶ τῆς διαφορῆς τῆς Ἀθηνᾶς στάσεως, κατὰ τὰ ἄλλα ἔχομεν ἐντελῶς ὁμοίαν παράστασιν. Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ ἐξ Ἰταλίας ἀγγεῖου, ἡρμηνεύθη, ὡς εἶπομεν, κατὰ διάφορον ἐκάστοτε τρόπον, δι' ὃ καὶ θὰ ἐπιτραπῇ ἴσως ἡμῖν ἢ ἐν συντόμῳ ἐρμηνειῶν τινῶν ἀναθεώρησις. — Οἱ γάλλοι λ. χ. ἐρμηνευταὶ Lenormant καὶ de Vitte—καὶ παραλείπομεν τῶν ἀρχαιοτέρων τὰς ἐρμηνείας—οὐχὶ τὴν ἔριν ἐν τῇ εἰκόνι βλέπουσι, τὴν τοῦ Ἐπόλλωνος πρὸς τὸν Μαρσύαν, ἀλλὰ τὴν τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὸν Σιληνὸν «*Minerve semble vouloir frapper Marsyas, comme dans le groupe placé à l'Acropole d'Athènes*» (2). Οἱ γάλλοι ἀρχαιολόγοι ἀνευρίσκουσι καὶ ἐνταῦθα

(1) Hancarville: *ant. Etr. T. IV. pl. 64*. Passeri: *Pict. Etr. Tav. 235*. Inghirami: *Vas. fitt. Tav. 328*. Lenormant et de Vitte: *Élite céramogr. T. II. Pl. 69* ἐξ οὗ ἐγένετο καὶ ἡ ἡμετέρα ἀνατύπωσις.

(2) Κατὰ τὸ πολυθρόλητον ἐκεῖνο τοῦ Παισ. χωρίου (I. 24. 1) «*Ἐνταῦθα Ἀθηνᾶ πεποιήται τὸν Σιληνὸν Μαρσύαν παῖουσα ὅτι δὴ τοὺς αὐλοὺς ἀνέλοιτο ἐρριφθῆαι σφᾶς τῆς θεοῦ βουλομένης*» ἐνθα τὸ δυσερμηνευτὸν «*παῖουσα*» καὶ «*ἐπιούσα*» (Brunn) ἐγένετο ποτε καὶ «*πτύουσα*» (!) ἐπ' ἐσγάτων δὲ καὶ «*ἀναπαύουσα*» (Wieseler) «*Μαρσύαν αὐλοῦντα ἀναπαύουσα*» *Nachr. d. k. g. der Wissenschaften zu Göttingen N. 10. 1885*.

τὴν « παίουσαν » Ἀθηνᾶν — καὶ δὴ οὐχὶ μίαν μόνην, ἀλλὰ διπλὴν Ἀθηνᾶν! « Celle qui témoigne son aversion pour le jeu de la flûte et dont la bonne intelligence avec Apollon ne peut être mise en doute, est bien la Minerve hellénique, protectrice d'Athènes, et hautement hostile à la barbarie du culte Asiatique. L'autre Minerve, au contraire, est l'Athéné *Aédon*, cette déesse d'origine phrygienne. . . » κτλ. Ἑρμηνεύουσιν ἤτοι τὴν Ἄρτεμιν, ἣτις τοσοῦτον ἀπαραγνώριστως ἐνταῦθα διὰ τῆς δαδὸς χαρακτηρίζεται, (ὡς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰκόνι καὶ διὰ τῆς φαρέτρας, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ διὰ τῆς ἐλάφου Mon. Inst. VIII 42) ὡς Ἀθηνᾶν, ἣν διακρίνουσι « par son casque (;) (1), son égide (;) et les flots dont le bas de sa tunique est ornée ». Ἄσκοπον θὰ ἦτο ἂν ἐπεμένομεν εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐρμηνειῶν τούτων, καθόσον προφανῶς οὔτε περὶ διπλῆς πρόκειται Ἀθηνᾶς, οὔτε, κατὰ τὴν ιδεάν ἡμῶν, περὶ Ἀθηνᾶς παιούσης ἢ πτυούσης. Καὶ ὅμως! Ἐγκρατέστερος τῶν μυθικῶν παραστάσεων ἐρμηνευτῆς, ὁ Stephani ἐν C-R 1862, σελ. 93 καὶ ἐξ. τὴν ὑπεράσπισιν ἀναλαμβάνει τῆς ὑπὸ τῶν κ. Lenormant et de Vitte ἐκφρασθείσης ἀτελῶς ὅμως καὶ διατυπωθείσης, ἐρμηνείας ταύτης. Ἀπορρίπτει καὶ οὗτος τὴν ἐρμηνείαν περὶ τῆς ἔριδος Μαρσύου καὶ Ἀπόλλωνος ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι ὁ γραφεὺς « τὴν στιγμὴν νὰ ἐξεικονίσῃ ἠθέλησεν, καθ' ἣν ὁ Σάτυρος τοὺς ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ριφθέντας αὐλοὺς ἀνείλετο καὶ τούτων τότε τὸ πρῶτον χρῆσιν ἐποιεῖτο ».

Τὸν Ἀπόλλωνα θεωρεῖ ὁ Stephani ὡς δευτερευανιστοῦ παίζοντα ἐν τῇ παραστάσει πρόσωπον, καὶ τῆς ἡσύχου αὐτοῦ στάσεως ἕνεκα, ἀλλ' ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῆς λύρας· καὶ ὁμολογεῖ μὲν ὅτι ἐπὶ δύο ἄλλων παραστάσεων (Élit. Céram. T. II. pl. 63 καὶ 65) ἐλλείπουσι πάντῃ οἱ τοῦ Μαρσύου αὐλοὶ (ὧν ἡ ἔλλειψις κατὰ μείζονα λόγον τὴν ὑπόθεσιν θὰ παρέβλαπτεν), ἀλλ' ὅμως θεωρεῖ τούτους ἀποσβεσθέντας, ἅτε διὰ λευκοῦ χρώματος ὄντας γεγραμμένους. Καθ' ἡμᾶς ἡ ἔλλειψις τῆς λύρας κατ' οὐδένα λόγον δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς σπουδαία ἔνστασις κατὰ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς παρα-

(1) Σημειωτέον ὅτι παρὰ Inghirami (τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς εἰκόνης δὲν εἶχομεν δυστυχῶς πρόχειρον) τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα τῆς Ἀρτέμιδος διαφέρει τοῦ ἐν τῇ εἰκόνι τῶν Lenor. et de Vitte. Ἐκεῖ φέρει αὕτη παρεμφερές τι στρόφιον τῶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰκόνι.

στάσεως ταύτης εἰς τὰς εἰκονίζουσας τὴν πρὸς Μαρσύαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἔριδα, καθόσον οὐχὶ ἡ στιγμὴ τῆς ἀμίλλης ἐν τῇ εἰκόνι παρίσταται, ἀλλ' ἡ εἰσαγωγή, τὸ πρῶτον τουτέστι στάδιον, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ λύρα δὲν ἦτο καὶ ἀπολύτως ἀναγκαία. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐὰν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἀπέναντι τοιούτων ἐλευθεριῶν εὐρίσκεται τις οὐχὶ σπανίως· ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ εἰκόνι (Mon. Inst. VIII) εὐρίσκομεν τὸν Ἀπόλλωνα μὲν ἄνευ λύρας ἀμελῶς καθήμενον, τὸν δὲ Μαρσύαν οὐχὶ αὐλοῦντα, ἀλλὰ κιθαρίζοντα (!) (πρβλ. καὶ Archæol. Zeit. 1884 τ. 5) τοῦθ' ὅπερ εἰς πολλὰς ἤγαγεν παραδόξους ἐρμηνείας καὶ ὑποθέσεις ἰδ. Michaelis Arch. Zeit. 1869 σελ. 41. Ἐν ἑτέρᾳ εἰκόνι (1) βλέπομεν ὑπὸ τὸν Μαρσύαν τὴν λύραν ἀντὶ τοῦ συνήθους ἀγγείου καὶ τοῦτο ὕψισθεν τοῦ Ἀπόλλωνος! — Ἐὰν ὁ Stephani πρὸ αὐτοῦ εἶχε τὴν ἡμετέραν παράστασιν, ἔνθα ἡ Ἀθηνᾶ ἀντὶ τῆς δυσερμηνεύτου ἐκείνης ἐπὶ τοῦ Ἰταλικοῦ ἀγγείου στάσεως, ἡρέμα εἰκονίζεται καθημένη, ὡσανεὶ ἠδυνωμένη ὑπὸ τῆς τέχνης τοῦ Σατύρου, δὲν ἤθελε πιθανῶς ἐμμεῖν εἰς τὴν ἐρμηνείαν του. Ἰσχυρότερός τις ὅμως λόγος κατὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Stephani προβάλλεται· ἡ παρουσία τοῦ Ἀπόλλωνος ἅμα καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, ἣτις δυσχερῶς θὰ ἠρμηνεύετο ἐὰν εἶχομεν ἐνταῦθα σκητὴν ὁμοίαν πρὸς τὸ ἐν Ἀκροπόλει τοῦ Μύρωνος σύμπλεγμα, ὡς θέλει ὁ Stephani.

Ἐπὶ τῶν ὑποτιθεμένων ὁμοίων παραστάσεων τοῦ ἔργου ἐκείνου τοῦ Μύρωνος ἡ τῆς σχετικῆς παραστάσεως, εὐρίσκομεν συνήθως μόνον τὸν Μαρσύαν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν (2). Καὶ ἐν γένει ἐπὶ τῶν παραστάσεων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸν γνωστὸν μῦθον τοῦ Μαρσύου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς σπανίως εἰκονίζονται ἄλλα πρόσωπα, καὶ ταῦτα ἐν στενοτέρᾳ σχέσει πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἢ ἡ Ἄρτεμις· ἐπὶ τινος σαρκοσάγου (3) λ. γ. εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς πρώτης σκητῆς, τῆς εἰκονίζουσας τὴν Ἀθηνᾶν ριπτουσαν τοὺς αὐλοὺς, θεὰ τις εἰκονισμένη, ἣτις ἐπιτυχῶς ἠρμηνεύθη ὡς προσωποποίησις τις τοῦ

(1) Inghir. Vas. fitt. T. 329. Élit-Céram. T. II. pl. 66—ἡ ἐρμηνεία τοῦ Stephani καὶ ὡς πρὸς τοῦτο εἶνε ἐλάχιστα πειστικῆ C. R. σ. 108.

(2) Πρβ. Müller-Wieseler: D. d. A. K. II 239 a. b. c. καὶ σελ. 173. Overbeck: Gesch. d. gr. Plastik. I σελ. 208.

(3) Gerhard: Ant. Bildw. T. 85. 2.

τόπου ἐν ᾧ ἡ σκηνή (Lokalgottheit). Οὕτω καὶ ἐπὶ τοιχογραφίας τινος τῆς Πομπηίας (1) παρίσταται ἡ Ἄθηνᾶ αὐλοῦσα πρὸ τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος· ὁ Stephani εὐρίσκων ἴσως παράδοξον ἐνταῦθα τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀπόλλωνος προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τοῦτο παραβάλλων χωρίον τι τοῦ Πλουτάρχου (περὶ Μουσ. 14. 1.) «Ἡ δὲ Κόρινθα καὶ διδασθῆναί φησι τὸν Ἀπόλλωνα ὑπὲρ Ἀθηνᾶς αὐλεῖν» τοῦθ' ὅπερ ἐνταῦθα ὅλως ἄσχετον, εἰκονιζομένης τῆς σκηνῆς μᾶλλον τῆς πρὸ τῆς ἀπορρίψεως τῶν αὐλῶν (2). Ἰκανῶς δὲ δῆλον φαίνεται ἡμῖν, τὸ ὅτι ἡ Ἄρτεμις ἐνταῦθα μόνον ἐν σκηνῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς ἰδίᾳ ἀφορώσῃ μετὰ τοσοῦτου ἐνδιαφέροντος νὰ παρίσταται δυνατὸν ἦτο. Καὶ ὄντως ὁ Michaelis ἐν τῇ σχετικῇ αὐτοῦ ἀξιολόγῳ πραγματείᾳ (Arch. Zeit. 1869 σελ. 51) μηδαμῶς ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν τούτων παραπεισθεὶς, ἀνέγραψε τὴν περὶ οὗ ὁ λόγος παράστασιν εἰς τὰς τῆς ἔριδος τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν Μαρσύαν καὶ κατέπαξε ταύτην εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν, εἰς τὰς παραστάσεις τουτέστιν ἐκείνας, αἵτινες τὰ πρὸ τῆς ἀμίλ-

λης εἰκονίζουσιν, ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ Σατύρου ἐπὶ τοῦ αὐλοῦ δοκιμῶν, μέχρι τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἐπὶ τῇ τέχνῃ αὐτοῦ ἀλαζονείας, ἣτις τὸν Ἀπόλλωνα εἰς διαγωνισμόν πρὸς τὸν ὑπερήφανον αὐλητὴν παρώρμησε. Καὶ ἡ ἡμετέρα παράστασις συνεπῶς δέον νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὰς παραστάσεις τῆς μουσικῆς τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν Μαρσύαν ἔριδος καὶ νὰ καταταχθῇ ἀνεκδοιάστως εἰς τὴν πρώτην τούτων κατηγορίαν.

Ἡ ἀντίστροφος εἰκὼν τοῦ ἀγγείου παριστᾷ φαλακρὸν Σάτυρον ἐν μέσῳ δύο Μαινάδων ἐν ταῖς χερσὶ θύρσους κρατουσῶν· καὶ αἱ τρεῖς αὗται μορφαὶ φέρουσι μακρὰ ἱμάτια περὶ τὸ σῶμα. Ἡ παράστασις αὕτη, συχνῇ ἄλλως τε οὔσα, φαίνεται οὐχ ἦτον σχετιζομένη πρὸς τὴν κυρίαν τοῦ ἀγγείου παράστασιν, καθόσον πρόσωπα ἐκ τοῦ Βακχικοῦ θιάσου συχνὰ ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεσι τοῦ μύθου τούτου, τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Μαρσύου ἀποτελοῦντα.

B. N. ΣΤΑΗΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΤΗΙ ΑΓΟΡΑΙ ΑΘΗΝΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐν τῇ πυρποληθείσῃ Ἀθηνῶν ἀγορᾷ ἀνασκαφή, ἀλλὰ δι' ὀλίγων ἐργατῶν καὶ μετὰ συχνῶν διαλειμμάτων, ἕνεκα τῶν πολλῶν βρῶχων τοῦ ἐφετεινοῦ χειμῶνος. Καὶ τὸ μὲν πολὺ πλεῖστον μέρος τῶν χωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐσκέπαζον τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος ἤδη ἐξεφορήθη, μένουσι δ' ἔτι ἐδῶ κ' ἐκεῖ καθ' ἅπαντα τὸν γῶρον σεσωρευμένα εἰς ὁμάδας ὀγκώδη μάρμαρα καὶ πῶροι, μέλη δηλ. ἀρχιτεκτονικὰ ἀπαρτίζοντα τὸ πάλαι τὴν μεγάλην ἐρευνωμένην οἰκοδομήν, τὰ ὁποῖα ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ μεσαιῶνος καὶ ὑστερώτερον μετεχειρίσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς διάφορα κτίσματα ἄθλια ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως. Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν κτισμάτων τούτων, δυσκόλως τῶρα μετακινεῖται καὶ τοποθετεῖται τὸ ἀρχαῖον ὑλικὸν οὕτως, ὥστε καὶ

(1) Bull. dell' Inst. Arch. 1844 p. 106.

(2) Παρβ. καὶ τὴν εἰκόνα (ἐν Ann. dell' Inst. 1879 σελ. 24 τ. 6) ὅπου παρὰ τὸν Βακχικὸν θιάσον, ὑπεράνω τῆς Ἀθηνᾶς εἰκονίζεται ὁ πατήρ αὐτῆς Ζεὺς, ὡσεὶ τῆς σκηνῆς ἐφορῶν.

καταφανές νὰ εἶναι πρὸς μελέτην καὶ νὰ μὴ ἐπισκεπάζῃ δὲ ἡ συγγένη τὰς τῆς πρώτης οἰκοδομῆς γραμμὰς, ὅσων ὁ χρόνος ἐφείσθη. Ὅμως δέ, αἰρομένης ὅπωςδῆποτε καὶ ταύτης τῆς δυσκολίας, θὰ γίνῃ προσεχῶς δυνατὸν νὰ ἐκδοθῇ ἐν τοῖς τοῦ ἔτους 1885 Πρακτικοῖς τῆς Ἐταιρίας τὸ σχέδιον τῶν ἀναφανειῶν οἰκοδομικῶν γραμμῶν, ἔνθα θέλει ἀποδοθῇ καὶ ὁ προσήκων λόγος περὶ τῶν παντοίων ἄλλων εὐρημάτων, ὅσα ἀνεσκάφησαν.

Σήμερον δὲ ἐπιγραφὰς μόνον πάλιν ἐκδίδομεν, ἐκ τοῦ τόπου τούτου προελθούσας. Αὗται, καθὼς καὶ αἱ ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει ἐκδοθεῖσαι, οὐδὲν περὶ τοῦ κτίσματος, ἐν ᾧ εὐρέθησαν, μαρτυροῦσι, εἶναι δὲ ποικίλης ἄλλης ὕλης περιεκτικαί. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῶν παλαιωτέρων.

1.

Τμήμα στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους. 0,34

πλάτους 0,16 πάχους 0,20, ὄν πάντοθεν (πλὴν ἔνθα ἄρχονται οἱ στίχοι τρίτος καὶ τέταρτος) ἀποτεθραυσμένον, ἔχει τὰς ἐξῆς κυρίων ὀνομάτων ἀρχάς, γράμμασι κανονικοῖς τῶν πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος χρόνων·

. z .
 — Υ Φ Α Ι // // //
 | Ν Ο Θ Ι Α
 | Π Υ Θ Ο // // //
 5 | Α Υ Τ Ο Κ
 Ε Υ Δ Ο Χ
 Φ Ι Λ Ο
 Χ Α Ρ Ι
 Ξ Ο Ξ
 . . .

Τῶν ὀνομάτων τούτων ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα διαφόρως δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι, παραλείπω τὸ ἔργον τοῦτο ὡς ἀνωφελές. Μόνον τὸ Ν Ο Θ Ι Α . . ὡς ὅπως οὖν περιέργον συμπληρῶ εἰς Νοθία(δος) ἢ καὶ Νοθία(ς), ἂν θέλη τις, (κατὰ τὸ παρθενίας), εἰ καὶ ἄγνωστα ταῦτα ἀλλάχθῃεν. Γνωστὰ δὲ ἐκ τῆς ῥίζης νοθ ὀνόματα καὶ καταλελεγεμένα ἐν τῷ τοῦ Παρε λεξικῷ τῶν κυρ. ὀνομ. τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι τὰ Νόθαρχος, Νόθιππος, Νοθοκράτης, Νόθος, Νόθων. Τὸ δὲ Νοθαρχία (θηλ.) τὸ αὐτόθι φερόμενον, ὡς καὶ τὸ Νοσαρχία, ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ σβεσθῶσιν ὡς ἀνύπαρκτα, προελθόντα ἐξ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως ἐπιγραφῆς Ἀττικῆς, ὅπως τοῦτο ἐσημείωσά που πρὸ πολλῶν ἐτῶν.

Οὐδὲν δύνανται νὰ ῥηθῆ ἀσφαλές περὶ τοῦ ὁποίου ἀρὰ γε εἶδους εἶναι ὁ κατ'ἀλογος οὗτος.

2.

Υ Δ Α Θ Η Ν Α Ι Ε Υ Ξ
 Ι Κ Η Σ Α Ξ
 Ι Ο Ν Ι Δ Ι Φ Υ Λ Η Ι
 Ι Ι

Βάθρου λίθου Πεντελησίου τμήμα, ὕψους 0,17, πλάτους ἤτοι μήκους τοῦ ἐπιγεγραμμένου, 0,26, πάχους ἤτοι βάρους 0,15. Κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις εἶναι κολοβόν, μάλιστα δὲ πρὸς τὰ κάτω, ἔνθα εἶχε ποτε καὶ ἄλλα γράμματα, ὧν μόνον τὰ ἄκρα δύο τριῶν ὀρθῶν κεραιῶν ἐσώθησαν. Ὑπεράνωθεν δὲ τὸ βάθρον τοῦτο ἔχει ἐσωτέρω ἄλλη

τετραγωνικὴν ἐξόγκωσιν ἐπιμήκη, ἀφ' ἧς ὑψοῦτό ποτε στήλη τις ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου πεποιημένη, ἣτις ἀποκρουσθεῖσα ἠφανίσθη. Ἐπὶ τῆς στήλης πιθανόν νὰ ὑπῆρχε ἀνάγλυπτός τις παράστασις τοῦ ἀναθέντος τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐπὶ νίκῃ χορηγική. Τὰ γράμματα λίαν κανονικά, οἷα τὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἀλλ' ὄχι στοιχηδόν τεταγμένα. Ἡ μεταγραφή των καὶ ἡ παρ' ἐμοῦ συμπλήρωσις οὐδὲν δυστυχῶς δύναται νὰ προσθήσῃ πλείότερον ἢ ὅ,τι ὁρᾶται καὶ ἐν τοῖς κεφαλαίοις· εἶναι αὕτη·

. Κ)υδαθηναίους
 ν)ικήσας
 Πανδ)ιονίδι φυλῆι

3. 4.

Ὅμοια τῷ προηγουμένῳ κατὰ τὸ σχῆμα, δηλαδὴ κατὰ τὴν ὑπεράνωθεν ἐπιμήκη ἐξόγκωσιν (καὶ ὡσαύτως ἀποκεκρουσμένην) εὐρέθησαν καὶ δύο ἄλλα βαθρίδια λίθου Πεντελησίου ἐπιγεγραμμένα γράμμασι καλοῖς τοῦ δ' πρὸ Χρ. αἰῶνος, τὰ ὅποια συνεχδοτέα κρίνω ἐνταῦθα, ὄχι μόνον ὡς σύγχρονα, ἀλλὰ καὶ ὡς παρουσιάζοντα ἡμῖν δις τὸν αὐτὸν ἄνδρα.

Τὸ ἐν ἔχει ὕψος 0,12, μήκος 0,16, βάθος 0,31, γράμματα δὲ τὰ δε·

Α Ν Α Χ Α Ρ Ξ
 Φ Υ Λ Α Ρ Χ

Τὸ ἄλλο ἔχει ὕψος 0,08, μήκος 0,24, βάθος 0,22, γράμματα δὲ τὰ δε·

Α Ν Α Χ Α Ρ Ξ Ι Ξ Μ Λ
 . . . Ρ

Τὰ ἐν τῷ τοῦ δευτέρου βάρου β' στίχῳ λείψανα τῶν δύο πρώτων γραμμάτων εἶναι πιθανώτατα Υ καὶ Ρ, καὶ οὕτω ὑποδεικνύουσιν ἡμῖν, ὅτι συμπλήρωσις πρέπουσα καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ Φ Υ Λ Α Ρ Χ. Τὸ τρίτον κολοβόν γράμμα ἴσως ἦτο Ν. Ἐὰν τὸ βαθρίδιον εἶχε ποτε καὶ τρίτον στίχον, ἄδηλον· διότι ὑποκάτωθεν ὁ λίθος δὲν εἶναι σώως. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦ προτέρου βαθριδίου τὰ κάτω σῶα ὄντα δὲν

Καὶ τὸ δημοτικὸν δὲ Ἀπολλωνιεύς ὑποδεικνύει τοὺς χρόνους τῆς ἐπιγραφῆς, ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἴσως παλαιότεροι τοῦ δευτέρου Ἀττάλου, βασιλεύσαντος τῆς Περγάμου ἀπὸ 159 ἕως 138 πρὸ Χρ. οὗ μήτηρ ἦτο ἡ Ἀπολλωνίς καὶ εἰς τιμὴν αὐτῆς ὠνομάσθη ὁ δῆμος Ἀπολλωνία, ὑπαχθεὶς εἰς τὴν Ἀτταλίδα φυλὴν.

9.

ΜΕΝΕΤΩ

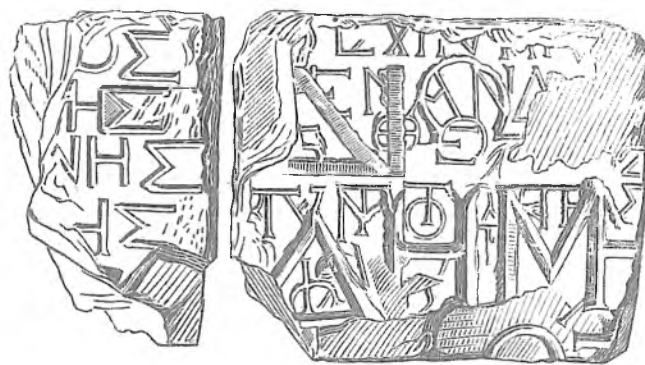
Αὕτη ἡ μόνη λέξις εἶναι ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ εὐ-μεγέθους λίθου Πεντελησίου, μήκους 0,93, πλάτους ἦτοι ὕψους, 0,29, πάχους ἦτοι βάθους 0,37, ἐιργασμένου εἰς σχῆμα ἐπικρανίτιδος Δωρικῆς τοίχου, ὅποια ἐπικρανίτιδες καὶ ἄλλαι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ εὐρέθησαν πέντε. Ὅτι τὰ γράμματα τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ σχήματος των. Ἐχαράχθησαν δὲ ὄχι ἐπὶ τῆς προσθίας ἀρχιτεκτονικῶς κεκοσμημένης ἐπιφανείας τοῦ λίθου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὑποκάτω, τῆς μὴ οὖσης προωρισμένης νὰ φαίνηται.

Μεταγράφω αὐτὰ εἰς ῥήματος προστακτικὴν *μενέτω*, δηλοῦσαν, ὅτι ἀπεδοκιμάσθη τὸ πάλαι ὁ λίθος ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ κατεκρίθη νὰ μὲνη, ὡς ἄχρηστος εἰς τὴν οἰκοδομήν. Εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἤχθη ἐνθυμηθεὶς ἐν χωρίον τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπιγραφῆς τῆς Λεβαδείας, ἣτις εἶναι συγγραφή ἐργωνίας τοῦ καταλειφθέντος ἡμιτελοῦς ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Βασιλέως καὶ ἐξεδόθη ἐν Ἀθηναίου τόμῳ Δ'. σελ. 369-376. Ἐκεῖ ἀναγινώσκωμεν ἄλλα τε δηλοῦντα τὴν πολλὴν τῶν ἀρχαίων ἀκριβείαν καὶ αὐστηρότητα περὶ τὰ οἰκοδομικὰ καὶ δὴ καὶ τὰ ἐξῆς: «ἐάν τινα ὑγιῆ λίθον διαφθεῖρη κατὰ τὴν ἐργασίαν ὁ τῆς θέσεως ἐργῶνης, ἕτερον ἀποκαταστήσει δόκιμον τοῖς ἰδίῳις ἀνηλώμασιν, οὐθὲν ἐπικωλύοντα τὸ ἔργον, τὸν δὲ διαφθαρέντα λίθον ἐξάξει ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐντὸς ἡμερῶν πέντε, εἰ δὲ μὴ, ἱερὸς ὁ λίθος ἔσται».

Ταῦτα νομίζω συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς δεδομένης ἐρμηνείας, καὶ δὲν εἶναι χρεῖα νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι τὰ ΜΕΝΕΤΩ ὄνομα γυναικεῖον ἐμφαίνουσι τὸ *Μερετώ*. Πρῶτον αὐτὸ δὲν ὑπάρχει μέχρι τοῦδε ἐγνωσμένον ἐκ βιβλίων ἢ ἐπιγραφῶν (εἰ καὶ δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι ἠδύνατο οὕτω νὰ σχηματισθῆ, ἀφοῦ

ὑπάρχουσι τὰ Μένετος, Μενέτωρ, Μενεσθῶ, Μενεστώ καὶ Μενέστωρ), ἔπειτα τίνα πρόσφορον σημασίαν ἤθελε παρέχῃ ὄνομα γυναικὸς ἐπὶ τοιούτου μεγάλου ἀρχιτεκτονικοῦ λίθου καὶ ἐν τοιαύτῃ θέσει κεχαραγμένον;

Καὶ αὗται μὲν τοιαῦται αἱ ἐπιγραφαί. Νῦν δὲ ἐκδίδω καὶ ἓνα λίθον, ὅμοιον ἐκείνοις τοῖς τρισίν, οὓς ἐξέδωκα ἐν τῷ γ'. καὶ τῷ δ'. τεύχει τῆς ἐφημερίδος ταύτης παρελθόντος ἔτους, σελ. 161 καὶ 218-9, πολυπαλίγγεστον δηλαδή, ὡς ὁράται ὧδε ἐν τῷ ἀπεικασματι, ἀποδίδοντι τὰς δύο αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένας πλευράς:

Κατὰ παράδοξον τῷ ὄντι σύμπτωσιν, μόλις εἶχα ἐκδώσῃ τοὺς τρεῖς ἐκείνους λίθους καὶ προσετέθη εἰς τὴν συλλογὴν τῆς Ἑταιρίας ὁ τέταρτος οὗτος, ἀγορασθεὶς ἀντὶ ὀλίγων δραχμῶν παρ' ἀρχαιοπράτου, εὐρόντος αὐτὸν ἐν Ἀθήναις. Ἡ γνησιότης του ἀναμφισβήτητος. Εἶναι δὲ Ὑμήτιος, καὶ ἡ κολόβωσίς του ἢ ἄνωθεν κάτωθεν καὶ ἀριστερόθεν τῷ ὁρῶντι ἐγένετο ἐν πολὺ παλαιῶν χρόνοις. Ἐκ τῶν ἐπαλλήλως κεχαραγμένων γραμμάτων καταρτίζω μόλις τρία καὶ ἥμισυ ὀνόματα, τὰ Δίω(ν), (Μ)ένανδρος, Τιμο Δημή(τρι)ος.

Ὅτι καὶ οὗτος ὁ λίθος, ὡς οἱ προεκδοθέντες, ἐχαράχθη ἐπὶ Ῥωμαίων ἀρχόντων τῆς Ἑλλάδος, πρόδηλον. Ἡ δὲ εἰκασία ἡμῶν ἦν ἐξηγήσαμεν ἐν τοῖς δυοῖς προηγουμένοις τεύχεσι περὶ τῶν ἀλλοκότων τούτων ἐπιγραφῶν, ὅτι ἐχάραττον αὐτὰς οἱ μαθηταὶ τῶν λιθοκόπων πρὸς ἀσκήσιν ἐν τῇ τέχνῃ, ἢ θελὲ πως ἰσχυροποιηθῆ, ἂν εὐρίσκοντο τοιούτου εἶδους ἐπιγραφαὶ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἄλλαχοῦ, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἠὺκαιρήσαμεν ἕως τῶρα νὰ ἐξετάσωμεν ἱκανῶς. Ἄλλ' ἐπαποροῦμεν ἔτι καὶ τόδε: διὰ τί μόνον κύρια ἀνδρῶν ὀνόματα ἐχάραττον οἱ χαράτ-

τοντες, οὐχὶ δὲ καὶ γυναικῶν ἢ καὶ ἄλλας λέξεις; Ἐἶχεν ἄρα γε παρὰ τοῖς παλαιοῖς τοῦτο τὸ ἔθος ἐπικρατήση ἀπλῶς οὕτω κατὰ τύχην ἐκ παραδόσεως, καθὼς λ. χ. παρ' ἡμῖν τοιοῦτό τι ἐπεκράτει πρὸ 50-60 ἐτῶν, ὡς ἡμεῖς ἐνθυμούμεθα οἱ γεραίτεροι, ὅτε ἐν τῷ σχολείῳ θέλοντες νὰ δοκιμάσωμεν πῶς γράφει τὸ διὰ τῶν ἰδίων ἡμῶν χειρῶν τότε

κατασκευαζόμενον χήνειον πτερόν, ἐγράφομεν συνήθως ταῦτα· «δοκίμιον τοῦ κονδυλίου καὶ τῆς καλῆς μελάνης;» Ἴσως, λέγομεν ἡμεῖς· ἀλλ' ἄς σκεφθῶσι καὶ ἄλλοι.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 4 Μαρτίου 1886.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι

ΕΚ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΕΤΩΜΑΣΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΛΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ

(Πίναξ 2)

Τὰ περισωθέντα ἡμῖν ὀλίγα λείψανα ἐκ τῶν ἐν τοῖς αετώμασι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἀγαλμάτων, ἥτοι δύο ἀνθρωπίνους κεφαλὰς καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ καλυδωνίου κάπρου, παρεγνώρισεν ὁ Milchhöfer, ἐκλαβὼν τὴν μὲν τῶν κεφαλῶν ὡς ἔργον τέχνης «οὐχὶ πρὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων» τὴν δὲ ὡς «nicht bedeutende und etwas übertriebene Replik eines bekannten Typus» (Mitth. d. deutschen arch. Inst. IV σελ. 133 ἀρ. 24 καὶ 25). Τὰς αὐτὰς κεφαλὰς ἰδὼν καὶ ἐγώ, κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1879, ἐν τῷ χωρίῳ Πιαλί, παρὰ τῷ εὐρέτῃ χωρικῷ I. Κοτσαρίδῃ, καὶ ὀρμηθεὶς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἐπιπέδου ἀποκοπῆς τοῦ ἀνωτάτου μέρους τοῦ κρανίου ἐκατέρας αὐτῶν, ἐξέλαθον ὡς προερχομένας ἐκ τῶν ἐν τοῖς αετώμασι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἀγαλμάτων, ἄρα ὡς ἔργα τοῦ Σκόπα (ἴδε τὸν ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπ' ἐμοῦ συνταχθέντα τῇ 20 Αὐγούστου 1879 κατάλογον τοῦ ἐν Πιαλί Μουσείου, οὗ ἀπόσπασμα ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Παρασῶφ ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ 1879, καὶ τὴν ἐν τῷ Bulletin dell' Instituto di cor arch. σελ. 199, διατριβὴν μου ὑπὸ τὸν τίτλον «Sculpture di Scopas ad museo di Tegea»). Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον ἐξέλαθον ὡς ὀρθῶς ἔχοντα οἱ μετὰ ταῦτα ἐπισκεφθέντες τὸ μικρὸν ἐν Πιαλί Μουσεῖον ἀρχαιολόγοι, καὶ ἰδίως ὁ Treu (Arch. Zeitung 1880 σελ. 98), ὅστις καὶ ἐδημοσίευσεν ὕστερον τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος κεφαλὰς κατὰ σχεδιογραφήματα ἐκπονηθέντα ὑπὸ

τοῦ ζωγράφου κ. Gilliéron (Mitth. d. d. arch. Inst. 1881 σελ. 393 κ. ἐ. Πίν. XIX καὶ XV).

Αἱ κεφαλὰι αὗται ἐκομίσθησαν ἐνταῦθα ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ λήξαντος ἔτους, καὶ κατετέθησαν ἐν τῷ Κεντρικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσεῖῳ· ἐκομίσθη δὲ καὶ τὸ ἕτερον ἡμισυ τῆς ἐτέρας αὐτῶν, ὅπερ δὲν ἔκειτο ἐν τῷ ἐν Πιαλί Μουσεῖῳ, ἀλλ' ἦτο ἐντετειχισμένον ἐν τῷ τοίχῳ τῆς οἰκίας τοῦ Κοτσαρίδῃ. Τὰ δύο ταῦτα τεμάχια προσηρμόσθησαν, ὥστε τῶρα πρῶτην φορὰν γνωρίζομεν ἐντελῶς τὴν λαμπροτάτην ταύτην κεφαλὴν, ἣν οὕτω συγκεκολλημένην δημοσιεύομεν ἐνταῦθα, ἐν τῷ Πίνακι 2. κατὰ σχεδιογράφημα γενόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Gilliéron, διότι τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἐν Mitth., κ.τ.λ. σχεδιογράφημα, ἐν Πίνακι XV, εἶνε ἀτελές, καίπερ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κ. Gilliéron ἐκπονηθὲν, καθότι τέλειον σχεδιογράφημα δὲν ἦτο δυνατόν τότε νὰ γείνη, ἀφ' οὗ τὸ μὲν ἡμισυ μέρος τῆς κεφαλῆς ἔκειτο, ὡς ἐλέγχθη, ἐν τῷ Μουσεῖῳ, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ ἀλλοῦ.

Σὺν τῷ σχεδιογραφῆματι δὲ τούτῳ προσθέτομεν ὡς συμπλήρωμα εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἄρθρον τοῦ Treu ἐν ταῖς Mitth. κ.τ.λ. καὶ τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις:

α) Τὰ δύο τεμάχια τῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πίνακι κεφαλῆς προσηρμόσθησαν ἀκριβῶς, ὥστε ἐλλείπει αὐτῇ μόνον σφηνοειδὲς τεμάχιον ἐκ τοῦ μέσου τοῦ μετώπου. Ἡ κόμη δὲν εἶνε τοσοῦτον κεκαρμένη, ὅσον ἡ τῆς ἐτέρας, τῆς ὀλοκλήρου κεφαλῆς (Mitth.

Πίν. XIV), ἀλλ' ἀπετελείτο ἐκ μακροτέρων τουλάχιστον βοστρύχων, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν περικεφαλαίαν παρὰ τὰ ὦτα κατερχομένων· ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου παρέχει ὄψιν μᾶλλον γυναικείαν· ὅτι δ' αὕτη εἶνε πιθανῶς κεφαλὴ γυναικὸς ὑπεδήλωσεν ὁ Murray (History of Greek Sculpture, II σ. 289). Ἄλλ' ἂν τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει, ἢ ὑπ' ἐξέτασιν κεφαλὴ θὰ εἶνε ἢ τῆς Ἀταλάντης, διότι ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἀετώμασιν οὐδεμία ἄλλη γυναικεία μορφή ὑπῆρχεν. Εἰς τὸ συμπέρασμα ὁμοίως τοῦτο προσκρούει ἡ περικεφαλαία, διότι ἡ Ἀταλάντη οὐδαμοῦ ἐν τοῖς σωζομένοις μνημείοις εἰκονίζεται, ἐφ' ἔσσαν γνωρίζω, φέρουσα περικεφαλαίαν.

β') Ἡ τοῦ καλυδωνίου κάπρου κεφαλὴ εἶνε ἐντελῶς ἐξεργασμένη καὶ κατὰ τὰ δύο πλάγια μέρη, καὶ ἐν τῷ δεξιῷ ἔχει δύο ὀπάς, ἐν τῇ ἐτέρᾳ τῶν ὀπίσθων διατηρεῖται ἔτι καὶ τεμάχιον μολύβδου. Δὲν ἐχρησίμευον δὲ αἱ ὀπαὶ αὗται πρὸς προσάρτησιν τῆς κεφαλῆς τῷ τυμπάνῳ τοῦ ἀετώματος, πρῶτον μὲν διότι τὸ μέρος τοῦτο, ἐν ᾧ αἱ ὀπαὶ, εἶνε ἐντελῶς ἐξεργασμένον, δεύτερον δὲ διότι αἱ ὀπαὶ δὲν

βαίνουνσι καθέτως, ἀλλὰ πλαγίως. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι αὗται ἐχρησίμευον πρὸς προσάρτησιν βελῶν, δι' ὧν εἰκονίζετο πληγὴν τὸ ζῶον. Συνήθης δ' ἦτο τοιαύτη τις παράστασις, ὡς δηλοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ εὑρεθείσης Ἀμαζόνος (Ἀρχ. Ἐφημερίς 1884. Πίν. 4 ἀρ. 10), ἧς ἡ ἐπὶ τοῦ στήθους μεταξὺ τῶν μαστῶν ὀπή πρὸς οὐδὲν ἄλλο βεβαίως ἐχρησίμευε. Ὑπὲρ τοῦ ἰσχυρισμοῦ ἄρα τοῦ Treu, ὅτι ὁ κάπρος ἦτο ἐστραμμένος ἀριστερᾷ τῷ ὀρῶντι, οὐδόλως μαρτυροῦσιν αἱ περιῶν ὁ λόγος ὀπαί.

γ') Αἱ δύο κεφαλαὶ καὶ ἡ τοῦ κάπρου εὑρέθησαν ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ τοῦ Κοτσαρίδη, τῷ κειμένῳ παρὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς· ἀλλ' οὐδεὶς λόγος ἐκ τούτου ὑπάρχει, ἵνα ἰσχυρισθῶμεν ὅτι αἱ κεφαλαὶ αὗται (πλὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ κάπρου) προέρχονται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος, διότι, καθ' ἃ ἐβεβαίωσέ με ὁ εὐρέτης, ἦσαν ἐντετειχισμένοι ἐν μεταγενεστέρῳ οἰκῆματι· ὥστε δυνατόν κάλλιστα νὰ μετηνέχθησαν ἐκεῖ καὶ ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ

(Πίναξ 3)

Ἐν τῷ ἀνά χειρας τεύχει δημοσιεύομεν τὰς εἰκόνας δύο ἀναγλύφων ἀνευρεθέντων κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐν ταῖς ἐν Ἐλευσίνι ἀνασκαφαῖς. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 εἶναι, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τύπος (relief) (1) σχήματος οὐχὶ τῶν σπανίων. Οἱ πλείστοι λ.χ. τῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπιείου ἀναθηματικῶν τύπων ἔχουσι τὸ αὐτὸ περίπου γενικὸν σχῆμα (2), ἧτοι δύο παραστάδες ὑποβαστάζουσι ἐπιστύλιον μετὰ στέγης ἄνω, ἣν ὑποδηλοῦσι κυρίως οἱ στέφοντες αὐτὴν ἀκροκέραμοι. Ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον διαιρεῖται εἰς δύο ἄνισα τμήματα δι' ἀναγλύπτου ἐν τῷ μέσῳ καθέτου γραμμῆς κατὰ τὴν ἀναλογίαν περίπου τοῦ 2 :

(1) Μῆκος τῆς ὅλης πλακῆς 0,70-0,71, ὕψος 0,37-0,38, πάχος 0,05 περίπου· Ὑψὸς γλυφῆς τὸ μέγιστον 0,02· ὁ λίθος εἶναι Πεντελῆσιος.
(2) Παράβ. Mitth. d. In. 1877, σελ. 214, T. XV—XVIII.

3 (1). Καὶ ἐν μὲν τῷ ἐτέρῳ αὐτῶν εἰκονίζεται ἀνακλιμένος καὶ τὸ πλείστον κατ' ἐνώπιον ἀνήρ καθεστηκυίας ἡλικίας, πωγωνοφόρος, περιβεβλημένος ἱμάτιον, ὅπερ καλύπτει μόνον τὸ ἥμισυ περίπου κατώτερον μέρος τοῦ σώματος, ἐπερειδόμενος διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος ἐπὶ προσκεφαλαίων καὶ κρατῶν τῇ μὲν ἀριστερᾷ κίστην τῇ δὲ ὑψωμένην δεξιᾷ ῥυτὸν· ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φαίνεται μηδὲν φέρων οὔτε κάλυμμα οὔτε τι ἄλλο κόσμημα αὐτῆς, πυκνὴ δὲ καὶ μακρὰ κόμη διακέχεται ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὀπισθεν τῶν ὠμων. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς κλίνης παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρὸς (οὗς καὶ ἀποκρύπτει) κάθηται γυνὴ ἐν καταγραφῇ εἰκονιζομένη, κατ' ἐνώπιον

(1) Ὅμοιοι τύποι εἰς τμήματα τρόπον τινὰ διηρημένοι εὑρέθησαν καὶ ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ Ἀθηνῶν. Ἴδε von Sybel, Katal. σελ. 301, ἀρ. 101.

ὅμως ἐστραμμένον ἔχουσα τὸ πρόσωπον κατὰ τὸ πλείστον, περιβέβληται δὲ ποδήρη καὶ μέχρι τοῦ ἀγκῶνος χειριδῶτον χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ὅπερ ἐπίσης σκεπάζει ἐν μέρει μόνον τὸ κατώτερον μέρος τοῦ σώματος. Τὴν κόμην ἔχει ὀπισθεν ἀναδεδεμένην χωρὶς νὰ διακρίνηται σαφῶς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀναδέσεως αὐτῆς· ἄδηλον ἐπίσης ἂν ἐφόρει ταινίαν ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον κόσμημα· ἀμφοτέραις δὲ ταῖς χερσὶ κρατεῖ δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον. Πρὸ αὐτῶν εἰκονίζεται τράπεζα, ἐφ' ἧς εἶναι ἐναποθεθειμένα τὰ συνήθη ἐκεῖνα στρογγύλα ἢ πυραμιδοειδῆ πράγματα, δι' ὧν, ὡς φαίνεται, οἱ τεχνῖται τῶν τύπων τούτων ἤθελον νὰ παριστῶσι τὰ πρὸς τροφήν χρήσιμα, ἥτοι τὸν ἄρτον, τοὺς καρπούς καὶ τὰ παραπλήσια.

Ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ τμήματι εἰκονίζονται πλὴν τοῦ κρατήρος καὶ τοῦ παρ' αὐτὸν κατ' ἐνώπιον ἵσταμένου γυμνοῦ οἰνοχόου τοῦ κρατοῦντος τῆ ὑψωμένη δεξιᾷ τὴν πρόχουν, ἣν ἄρτι φαίνεται πληρώσας ἐκ τοῦ ἐν τῷ κρατήρι ποτοῦ, οἰνοχόου, ὅστις ὑποτίθεται ὑπηρετῶν ἀμφοτέροις τοῖς συμπλέγμασι, πλὴν, λέγω, τούτων εἰκονίζονται καὶ δύο γυναῖκες· καὶ ἡ μὲν τούτων ἡ παρὰ τὸν οἰνοχόον ἐν καταγραφῇ μᾶλλον ἢ κατ' ἐνώπιον εἰκονιζομένη κάθηται ἐπὶ δίφρου σπονδυλοειδοῦς, ἥτοι σπονδύλῳ κίονος προσομοιάζοντος, καὶ φορεῖ πλὴν τοῦ ποδήρους καὶ μέχρι τοῦ ἀγκῶνος χειριδῶτου χιτῶνος καὶ ἱμάτιον, ὅπερ φαίνεται καλύπτον ὅχι μόνον τὸ κατώτερον μέρος τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὤμους καὶ ἐν μέρει καὶ τοὺς βραχίονας καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἐτέραν ἄκρην ἀνέχει ἐλαφρῶς διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς· τὴν δεξιὰν ἔχει ἀφελῶς τεταμένην πρὸς τὰ κάτω μόλις ψαύουσιν τὸ σκήπτρον, ὅπερ μᾶλλον εἰς τὸν ὄμιον στηριζόμενον ἵσταται ὄρθιον. Τὸ κτένισμα τῆς κεφαλῆς δὲν διαφέρει τοῦ τῆς ἐν τῷ ἐτέρῳ τμήματι γυναικὸς εἰμῆ μόνον ὅτι ἐνταῦθα διακρίνεται ἡ κόμη διηρημένη κατὰ τὸ μέσον τοῦ κρανίου διὰ χωρίστρας· ἡ ἑτέρα τῶν γυναικῶν κατ' ἐνώπιον εἰκονιζομένη κάθηται ὡσαύτως ἐπὶ ὁμοίου, ὡς ἔστιν εἰκάσαι (1), δίφρου καὶ φορεῖ ἐπίσης ποδήρη ἀχειριδῶτον (;) χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ὅπερ ἀφίνει μόνον τὸ κατὰ τὸν δεξιὸν μαστὸν μέρος τοῦ θώρακος ἀκάλυπτον. Ἡ κόμη φαί-

(1) Τὸ κάθισμα καλυπτόμενον καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῆς καθήμενης εἶναι παντάπασιν ἄρατον.

νεταί πως περιττότερον δισκευασμένη· δύο δ' αὐτῆς πλόκαμοι κρέμανται ἐκατέρωθεν τῶν ὠτων μέχρι τῶν μαστῶν ἔμπροσθεν καταπίπτοντες. Ἐν γένει δὲ ἡ ὄλη ἔκφρασις τοῦ προσώπου τῆς ἔχει τι μᾶλλον τὸ μητροπρεπές (matronal) κατὰ τὴν γνώμην μου. Καὶ τῆ μὲν ἀριστερᾷ ἐκράτει ἴσως σκήπτρον (1), ὅπερ ὅμως οὕτω συγγέεται μὲ τὴν χωρίζουσιν τὸν ὄλον τύπον εἰς τὰ δύο αὐτοῦ τμήματα κάθετον γραμμῆν, ὥστε δὲν διακρίνεται, ἡ δὲ παλάμη τῆς χειρὸς φαίνεται οἰονεὶ ἐρειδομένη μόνον ἐκεῖ, τῆ δὲ ὑψωμένη δεξιᾷ κρατεῖ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῆς ὁμοτραπέζου τῆς στρογγύλου τι πράγμα, ὅπερ ἡδύνατο μὲν τις καὶ ὡς στέφανον (2) νὰ ὑπολάβῃ, ἐγὼ ὅμως ὑπολαμβάνω αὐτὸ ὡς *φιάλην*. Πρὸ αὐτῶν ὑπάρχει, ὡς καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ τμήματι, τράπεζα καθ' ὅμοιον ὅλως τρόπον δισκευασμένη.

Ἡ ἐν γένει διατήρησις τοῦ τύπου εἶναι ἐπιεικῶς καλὴ· ἀλλ' αἱ ῥίνες εἶναι ὡς τὸ πολὺ ἀποκεκρουσμένοι, ῥύπος δὲ δυσεξίτηλος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου οὐκ ὀλίγον παραβλάπτει τὴν ὄλην ἐκ τῆς θεᾶς τοῦ ἔργου ἐντύπωσιν. Δῆλον δὲ καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐργασίαν δὲν εἶναι μέγα τι χρέμα τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον· καὶ ὅμως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων (3) τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῶν (Θ Ε Ω Ι Θ Ε Α Ι (4) Λ Υ Ξ Ι Μ Α Χ Ι Δ Η Ξ Α Ν Ε Θ Η Κ Ε) μαρτυρεῖ ὅτι δὲν εἶναι προῖον τέχνης πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων· καὶ οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἀφοῦ ἔχομεν καὶ ἄλλους τοιοῦτους τύπους ἐπὶ τὸ βαναυσικώτερον εἰργασμένους, καίπερ τῶν καλῶν τῆς τέχνης χρόνων προῖοντα ὄντας, διότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Friederichs (5), ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ καὶ τότε ὡς καὶ πάντοτε βαναυσικώτερα τις διὰ τοὺς πολλοὺς τέχνη, ἂν μὴ καλλιτεχνικά, εὖωνα ὅμως δυναμένη νὰ παράγῃ ἔργα.

Ἄλλ' ἂν τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον δὲν ἔχει αὐτὸ καθ' αὐτὸ ὡς καλλιτεχνικὸν ἔργον ἰδιάζουσιν ἀξίαν, εἶναι ἀναντιρρήτως καὶ διὰ τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως καὶ διὰ τὴν εἰκονιζομένην παράστασιν λόγου ἀξίον·

(1) Λέγω σκήπτρον διότι πρὸς δεξιά δὲν δεικνύει ὁμοιότητα.

(2) Παράβ. Elite Céramog. Tom. 3, Plan. 39.

(3) Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ὁ τρόπος τῆς γραφῆς αὐτῶν φαίνονται μοι μαρτυροῦντα οὐχὶ νεωτέρους τῶν τῆς 3ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. χρόνους.

(4) Περὶ τῶν ὀνομάτων τούτων, δι' ὧν ἐδηλοῦντο ὁ Πλούτων καὶ ἡ Περσεφόνη, παράβ. καὶ Bull. d. C. Hell. 1883, σελ. 399-401.

(5) Bausteine, σελ. 213 τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1868.

διότι δὲν ἀνάγεται βεβαίως τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον εἰς τὴν πολυπληθῆ τάξιν τῶν τύπων ἐκείνων τῶν εἰκονιζόντων τὸ καλούμενον *νεκροδείπνον* (1) καὶ εἶναι, ὅσον ἐγὼ οἶδα, τὸ πρῶτον ἐν λίθῳ παράδειγμα, ὅπερ, ὁμοιάζον ἀληθῶς πρὸς ἐκείνους κατὰ τὴν παράστασιν, ἀναφέρεται ὡς ἡ ἐπιγραφή ἀριδῆλως μαρτυρεῖ εἰς θεοὺς (2). Καὶ ὅμως ὁ τύπος καὶ εἰς θεοὺς ἀναφερόμενος δὲν ἦν ἄγνωστος (3) καὶ ὁ ἐν τῷ Ἄδῃ δειπνὸς τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης (ἤτοι τοῦ θεοῦ καὶ τῆς θεᾶς τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου) ἔκπαλαι ἐμυθολογεῖτο καὶ θεοξένια ἐορτὴ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος ἤγετο καὶ τέλος ἡ στρώσις τῆς κλίνης καὶ ἡ κόσμησις τῆς τραπέζης στενωῶς ἦτο συνδεδεμένη πρὸς τὴν λατρείαν θεῶν τινων (4). Προκειμένου μάλιστα περὶ τοῦ Πλούτωνος δύο ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ (5) ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁ Ἱεροφάντης ἐξελέξατο τοὺς δεῖνα καὶ δεῖνα ἵνα ἐπιμεληθῶσι τῆς στρώσεως τῆς κλίνης καὶ τῆς κοσμήσεως τῆς τραπέζης κατὰ τὴν μαντείαν τοῦ θεοῦ. Ἴσως καθ' ὁμοίον τινα τρόπον νὰ ἐγίνετο τὸ πρᾶγμα καὶ ἐν Ἐλευσίνι, ὃ δὲ ἡμέτερος *Λυσιμαχίδης* εἰς ὧν πιθανῶς ποτε τῶν εἰς τὸ ἔργον ταχθέντων ἢ καὶ μόνος αὐτὸ ἐπιτελέσας ἠθέλησε καὶ δι' ἀναθήματος νὰ ἐπιδείξῃται τὴν ἑαυτοῦ εὐσέβειαν. Ἄλλ' ἡ εὐσέβεια τοῦ ἀναθέντος θὰ προσέκρουε καὶ εἰς τὸ ἑαυτοῦ καὶ εἰς τὸ γενικὸν θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν συμπατριωτῶν του, ἂν γεραίρων δι' οἴους δῆποτε λόγους τὸν θεὸν καὶ τὴν θεάν, ἤτοι τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Περσεφόνην, παρημέλει νὰ ἐκδηλώσῃ εὐθύς ἀμέσως καὶ πρὸς τὴν ἐτέραν μεγάλην θεάν, τὴν

(1) Παράβ. περὶ τούτων Arch. Zeit. 1882, σελ. 300 καὶ ἐξῆς, ἐνθα καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ λοιπὴ περὶ αὐτῶν βιβλιογραφία εὑρηται.

(2) Τὸ τοῦ Περσεφόνης ἀνάγλυφον (Mittheil. d. D. In. 1882, σελ. 389, T. XIV) δὲν εἰκονίζει κυρίως δειπνόν, ἢ δὲ ἐπιγραφή του φαίνεται ὄντως οὕσα οὐχὶ γνησία, ἀλλὰ κίθδηλος, ἐν ἀρχαίοις μὲν πάντως χρόνοις ἐγγραχθεῖσα, ἀλλὰ πολὺ μεταγενεστέροις τῆς ποιήσεως αὐτοῦ τοῦ ἀναγλύφου.

(3) Παράβ. Mon. In. d. F. In. Arch. Τόμ. V, T. 49 καὶ Annali 1853, σελ. . . Ἴσως δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἀρχαίοις ἀπαντῶσιν ὅμοιαι παραστάσεις, ἤτοι θεῶν μετὰ θεαινῶν ἐν δειπνῶ, καὶ διέλαθον τὴν ἐμὴν ἔρευναν δι' εὐνοήτους λόγους.

(4) Παράβ. Girard, L'Asklépieion d'Athènes, σελ. 107 καὶ ἐξῆς καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς. Ἀρχ. Ἐφημ. 1884, σελ. 71, στίχ. 76.

(5) Ἴδε Hermes VI, (1872) σελ. 107-108· ὁ κ. Köhler ἀναφέρει τὰς ἐπιγραφὰς εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον κείμενον ἱερὸν τοῦ Πλούτωνος τὸ παρὰ τὸ ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων, πλησίον τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν ἀμφότεροι οἱ λίθοι. Ὁ κ. Foucart νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ἀναφῶνται μᾶλλον εἰς τὸ Ἐλευσίνιον τὸ ἐν Ἄστει (Bull. d. C. Hell. 1883, σελ. 392).

Δήμητρα, τὸν σεβασμὸν του. Ἡ ἔννοια δηλ. τῆς *συνδιαλλαγῆς* τῆς Δήμητρος πρὸς τὸν Πλούτωνα καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῆς ἀνόδου τῆς Κόρης ἦτο ἡ κυριεύουσα τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ Ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ, ὃ δὲ Πλούτων, λατρευόμενος ἐν αὐτῇ καὶ μετὰ τὴν διὰ τῆς ὀρφικῆς καλουμένης ποιήσεως εἰσαγωγὴν τοῦ Βάκχου, ἐλατρεύετο κυρίως οὐχὶ ὡς ὁ στυγνὸς καὶ ἀμείλικτος θεὸς τοῦ Ἄδου, οὐχὶ ὡς ὁ ἄγιος τῆς Περσεφόνης ἀρπαξ, ἀλλ' ὡς θεὸς συντελῶν ἐπίσης εἰς τὴν καρποφορίαν τῆς γῆς, ὡς θεὸς πλουτοδότης (1) (καὶ ἡ ἡρεμος καὶ μειλίχιος εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ ἐπικυροῖ, νομίζω, τούτους τοὺς λόγους μου) (2) ὡς ὁ στέρξας τέλος νὰ κρατῇ παρ' ἑαυτῷ τὴν Κόρην τὸ 1/3 μόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ, νὰ φέρῃ δ' αὐτὴν νὰ ἐνέρχεται καὶ διατρίβῃ παρὰ τῇ μητρὶ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ χρόνου. Καὶ ἐντεῦθεν καθ' ἡμᾶς ἢ ἐν τῷ ἐτέρῳ τμήματι τοῦ ἡμετέρου τύπου ἀπεικόνισις τῶν δύο μεγάλων θεῶν. Ἡ Περσεφόνη δὲν εἶναι πλέον ἐνταῦθα ἡ δειλὴ κόρη, ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Πλούτωνος καὶ δέσποινα τοῦ Ἄδου, σκηπτρον κρατοῦσα καὶ τὴν ἀναβολὴν σοβαρωτέραν ἔχουσα, ἢ δὲ Δημήτηρ οὐχὶ ἡ κατὰ θεῶν καὶ ἀνθρώπων ὠργισμένη ἐπὶ τῇ ἀρπαγῇ τοῦ τέκνου τῆς θεᾶς, ἀλλ' ἡ χαίρουσα ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τῆς πολυποθῆτου θυγατρὸς τῆς καὶ ξενίζουσα αὐτὴν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς τόπῳ καὶ ἔτοιμος πληρώσασα νὰ προσφέρῃ αὐτῇ τὴν *φιάλην*· πράξεις αὗται ἐκδηλοῦσαι σαφέστατα τὸ μέγα τῆς φύσεως δῶμα τῆς κατακρύψεως τῶν καρπῶν ἐν τῇ μητρὶ γῇ τὸν χειμῶνα καὶ τῆς ἀναβιώσεως αὐτῶν κατὰ τὸ ἔαρ, ἐξ οὗ καὶ ἐπήγαγεν ὁ ὄλος περὶ τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην μῦθος.

Τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀναγλύφου (3) δὲν σώζεται, ὡς

(1) Ἴδε Preller, Gr. Myth. I, σελ. 657, Bull. d. C. Hell. 1883, σελ. 398.

(2) Συνήθως εἰκονίζεται κρατῶν κέρας ἀμαλθείας καὶ σκηπτρον ἢ δίαλλαν. Τὸ βυτὸν, ὅπερ ἐνταῦθα κρατεῖ, ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ὄλην τοῦ δειπνοῦ παράστασιν. Ἄλλ' ἴσως καὶ ἡ κίστη, τὸ κοινὸν ἔχουσα σχῆμα τῶν τοιοῦτων σκευῶν, οὐδεμίαν ἔχει ἐνταῦθα ἰδιαιτέραν σημασίαν. Ὅτι ὅμως καὶ ἐν τῇ Ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ ἡ λεγομένη *μυστικὴ κίστη* (ἣτις ἐν τοῖς σωζομένοις μνημείοις τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων εἰκονίζεται καθ' ὅλως ἴδιον σχῆμα) σπουδαῖον διεδραμάτιζε πρόσωπον, εἶναι γνωστὸν (Παράβ. Hermes 3, σελ. 326 καὶ ἐξῆς. Philologus 25, σελ. 16). Τ' ἀληθῶς κρατεῖ ἐν ταῖς χερσίν ἡ Περσεφόνη εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, δυσδιάκριτον· ἀλλ' ἴσως καὶ τοῦτο εἶναι ἀγγεῖον κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦλάχιστον οὐχὶ τοῦ βυτοῦ διάφορον.

(3) Ἄν εὐρεθῶσι καὶ ἄλλα τεμάχια καὶ συμπληρωθῇ κάπως τὸ

βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἢ μικρὸν μόνον μέρος (1). Ὁ λίθος (Πεντελήσιος) σώος εἶναι μόνον πρὸς τὰ ἄνω, ἐξέλιπε δ' αὐτοῦ οὐ μόνον πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ

καὶ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἰκανὸν μέρος. Τούτου δ' ἔνεκα καὶ ἡ ἐπιγραφή περιήλθεν ἡμῖν κολοβή, ὡδὲ πως φθεγγομένη·

Λακρατείδης Σωστράτου Ἰκαριεύς (2) ἱερεὺς θεοῦ καὶ θεᾶς καὶ Εὐβουλέω[ς (.)];
 ΓΕΤΩΝ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν υἱῶν Σωστράτου (.);
 καὶ τῆς θυγατρὸς χαριστήριον Δήμητρι καὶ Κόρη (.);
 ἀνέθηκεν.

Πλού-	Θεά.	Λακρατείδης
των.		Σωστράτου
Τριπτόλε-		Ἰκαριεύς.
[μος].		

Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πόθεν λαβῶν τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος συνεπλήρωσα τὸν πρῶτον στίχον κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Καὶ τῷ ὄντι τὰ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ θεκτοῦ καὶ κεχωρισμένα τρόπον τινὰ τρία ἐκεῖνα ὀνόματα Λακρατείδης Σωστράτου Ἰκαριεύς τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ δηλώσῃ ἢ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος, εἰκονιζομένου, ἐννοεῖται, ἐκεῖ ὡς σεβίζοντος τὸ θεῖον (adorant); Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀληθῶς οὐχὶ τῶν συνήθων καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ φαίνεται πως καὶ περιττὸν ὄν, ἀφοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὅλης ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς ὑπῆρχε βεβαίως τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος, ἀλλ' οὐδεμία ἄλλη ἐξήγησις αὐτοῦ μοι φαίνεται δυνατή, ἢ δὲ ἐπανάληψις τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς τοῦ Λακρατείδου εἰς ἓνα τῶν υἱῶν του συμβάλλεται εἰς ὑποστήριξιν τῆς εἰρημένης γνώμης, ἣν ὑπέβαλέ μοι πρῶτος φίλος ἀνὴρ συζητῶν πρὸς ἐμὲ τὸ πρᾶγμα καὶ τοὺς γνωστοὺς ἐκείνους ἀναθηματικοὺς τύπους τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπείου εἰς σύγκρισιν προβαλλόμενος (3).

Ἄλλ' ἔχοντες οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου στίχου ἀγνοοῦμεν ἂν ἔχωμεν καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ σὺν τῇ

ἀναγλύφῳ (καὶ πᾶσα ἔλπις περὶ τούτου δὲν ἀπωλέσθη ἀκόμη) οὐδὲν τὸ κωλῶν νάπαικονίσωμεν αὐτὸ καὶ πάλιν συμπληρωμένον.

(1) Μῆκος ἦτοι πλάτος 1,25, ὕψος 0,35, πάχος τῆς πλακῆς 0,10 περίπου.

(2) Ἀνὴρ τὸ αὐτὸ φέρων ὄνομα φέρεται ἀναγεγραμμένος καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀριθ. 1047 τοῦ C. I. A. II, εἰς ἣν ὁ καθηγητὴς κ. Κομμανούδης μὲ παρέπεμψε.

(3) Παράβ. Ἀθην. 5, σελ. 321, ἀριθ. 48, Mittheil d. D. Ar. In. 1877, σελ. 214 καὶ 243, Arch. Zeitung 1877, σελ. 140; ἀριθ. 1, 8 καὶ 41. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ ὀνομαστοθεσία τῶν ἀναθέντων ἦτο ἀληθῶς ἀναγκαία, ἀφοῦ ἄλλως πως δὲν ἐδηλοῦντο, ὡς φαίνεται, τὰ ὀνόματά των. Ἄλλα ὅμοια παραδείγματα δὲν μοι εἶναι γνωστά.

προσθήκη μόνον τοῦ τελικοῦ Σ τῆς γενικῆς Εὐβουλέως, διότι ἀπίθανον δὲν εἶναι νὰ ἐξέλιπε τῆς πλακῆς καὶ δεξιόθεν ἐπίσης καὶ ἐπομένως καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ὄχι σμικρὸν μέρος. Ὅπως ποτ' ἂν ἢ ὅμως ἢ συμπλήρωσις τῆς ἀρχῆς τοῦ δευτέρου στίχου εἶναι δυσχερῆς, ἂν μὴ καὶ ἀδύνατος, καὶ ὁμολογῶ ὅτι δὲν κατώρθωσα νὰ εὑρῶ ἰκανοποιουσάν με λέξις καὶ ἐννοίαν, εἰς ἣν νάναφέρω τὰ πρῶτα σωζόμενα αὐτοῦ γράμματα ΓΕΤΩΝ ἢ ΤΕΤΩΝ, διότι καὶ Τ δυνατόν νὰ ἦτο τὸ πρῶτον αὐτῶν. Τὰ λοιπὰ εἶναι εὐνόητα· ἀναλόγως τοῦ χώρου θὰ ὑποθέσωμεν δύο ἢ τρεῖς τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀναθέντος, τῆς θυγατρὸς του δι' ἓνα οἷόν δῆποτε λόγον μνημονευθείσης ἀπλῶς ἄνευ τοῦ κυρίου αὐτῆς ὀνόματος (1), καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ τρίτου στίχου, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὄντως καὶ δεξιόθεν εἶναι ἰκανῶς ἀποκεκρουσμένος ὁ λίθος καὶ κατ' ἀκολουθίαν κεκολωμένη καὶ ἡ ἐπιγραφή, νὰ προσθέσωμεν ἀκόμη καὶ Πλούτωνι. Ὁ τέταρτος στίχος οὐδὲν ἄλλο νομίζω περιεῖχε ἢ τὸ ῥῆμα ἀνέθηκε κατὰ τὸ μέσον που τοῦ ὄλου πλάτους τῆς πλακῆς ἐγκεχαραγμένον. Κατὰ δὲ ταῦτα ὄχι μόνον τοῦ ὕψους τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλάτους τοῦ ἡμετέρου τύπου (relief) τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀπωλέσθη. Τῶν δ' ἐν αὐτῷ ἀναγεγλυμμένων ποτὲ (ἐκτύπως πάνυ καὶ εἰς τὸ φυσικὸν περίπου μέγεθος) μορφῶν σώζονται μόνον μιᾶς μὲν ἀνδρικής ἢ κεφαλῆ μέχρι που τοῦ στόματος (καὶ αὕτη σφόδρα ἠκρωτηριασμένη) ἐτέρας δὲ γυναικείας ἢ κεφαλῆ ὡσαύτως ὁλόκληρος, ἦτοι μέχρι τοῦ λαιμοῦ, ἀλλ' ἐπίσης ὄχι ἀλώβη-

(1) Ἐκλαμδάνω οὕτω τὸ πρᾶγμα, διότι δὲν γνωρίζω παράδειγμα, ἔνθα νὰ προηγήται τὸ κύριον τοῦ προσηγορικῶ ὀνόματος.

τος (1). Και αυτή μὲν εἰκόνιζε τὴν Περσεφόνην, ἐκεῖνος δὲ τὸν Πλούτωνα, ὡς αἱ παρὰ τὰς σωζομένης κεφαλᾶς ἐπιγραφαὶ δηλοῦσι (2). Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτων (τῶν ἐπιγραφῶν) δύσκολος δὲν θὰ ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Πλούτωνος τοῦλάχιστον, διότι ὁ τοῦ ἡμετέρου τύπου τεχνίτης εἰκόνισεν αὐτὸν οὐχὶ ἤρεμον καὶ μειλίχιον, οὐχὶ μεγαλοπρεπῆ ἔχοντα τὴν ἔκφρασιν καὶ τῷ Διὶ ἢ τῷ Ἀσκληπιῷ (ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐν πολλοῖς τοιοῦτοις τύποις κατὰ τὸν Δία εἰκονίζεται) ὁμοιάζοντα, οὐχὶ δηλ. τοιοῦτον, οἷον ἔγλυψεν αὐτὸν ὁ τοῦ ἐτέρου ἀναγλύφου τεχνίτης, ἀλλὰ στυγνὸν πως τὴν μορφήν καὶ ἀγριωπὸν τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν κόμην ἄτακτον φέροντα, οἷον δηλ. συνείθιζε νὰ εἰκονίζῃ ἀληθῶς ἢ τέχνη τὸν ἀμείλικτον καὶ ἀδάμαστον θεὸν τοῦ Ἄδου. Τῆς θεᾶς ἢ ἔκφρασις εἶναι ἤρεμος καὶ σοβαρά, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἀδιάφορος. Ἀμφότεροι δὲ ἐκράτουν ἐν τῇ ἀριστερᾷ σκῆπτρον καὶ εἶχον ἐστραμμένα πρὸς ἀλλήλους τὰ νῶτα βλέποντες ἢ μὲν θεὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, ὁ δὲ Πλούτων πρὸς ἀριστερὰ τοῦ ὄρωντος (3). Εἰ δὲ καὶ περὶ τῆς τέχνης καὶ ἐργασίας ἀνάγκη νὰ ῥηθῆ τι ἐν τοιαύτῃ τοῦ ἀναγλύφου καταστάσει, τὸ ἔργον φαίνεται μοι ἄξιον προῖον τῶν χρόνων, ὅς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς μαρτυρεῖ. Παρὰ τὴν θεὰν καὶ πρὸς αὐτήν, ὡς εἰκός, βλέπων εἰκονίζετο, ὡς εἶπομεν, ἴσως ὀλίγον τι μικρότερος τὸ μέγεθος, αὐτὸς ὁ ἀναθεὶς τὸν Τύπον Λακρρατείδης Σωστράτου Ἰκαριεύς καὶ πιθανῶς ὄχι μόνος ἀλλὰ μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῆς θυγατρὸς του (4) παρὰ δὲ τὸν Πλούτωνα ὁ Τριπτόλεμος ἐπίσης, ὡς νομίζω, πρὸς τὸν Πλούτωνα βλέπων καὶ τῇ ἀριστερᾷ (;) δᾶδα κρατῶν. Ὅπισθεν δὲ τοῦ Τριπτολέμου θὰ εἰκονίζετο ἡ Δημήτηρ καὶ ἴσως ὀπισθεν ταύτης, ἂν ὑπῆρχε χώρος, καὶ ὁ ἦρωας Εὐβουλεύς (5), ὁ καὶ ἀδελφὸς κατὰ τινὰ τοῦ μύθου

παραλλαγὴν τοῦ Τριπτολέμου, ὁ σύντροφος τοῦ θεοῦ καὶ τῆς θεᾶς καὶ συλλατρευόμενος αὐτοῖς. Τοιοῦτον δὲ ὂν τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον περίπου, οἷον προσεπάθησα διὰ συντόμου περιγραφῆς νὰ ἀναπαραστήσω ἐνταῦθα, θὰ ἦτο ἀληθῶς, ἂν ὀλόκληρον ἐσώζετο, οὐ μόνον διὰ τὴν παράστασιν ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ αὐτοῦ μόνον τὸ μέγεθος ἄξιον λόγου χρέμα. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Τριπτόλεμος, ὁ ἐθνικὸς οὗτος ἦρωας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ σκεῶς τῆς ἐκλογῆς (ὡς μοὶ ἐπιτραπῆ ἢ ἔκφρασις) ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων θεῶν, πρῶτος δ' αὐτῶν ἱερεὺς (1), ἐν δὲ τῷ Ἄδῃ εἶς τῶν δικαστῶν (2), συνεικονίζετο συλλατρευόμενος μετὰ τῆς Ἐλευσινιακῆς Τριάδος (Δημήτρος, Περσεφόνης καὶ Πλούτωνος) οὐδὲν ἔχει ἴσως τὸ παράδοξον (3)· καινοφανὴς ὅμως εἶναι, ὅσον ἐγὼ οἶδα, ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ δᾶδα κρατοῦντος. Ἡ τέχνη καὶ μάλιστα ἡ ἀγγειογραφία ἐκ τῶν περὶ τὰς δύο μεγάλων θεῶν μύθων ἠγάπησε μάλιστα τὸν περιγράφοντα τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Δημήτρος ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης εἰς διδασκαλίαν τῶν ἀνθρώπων πρὸς σπορὰν τῶν καρπῶν καὶ τοῦτον τὸν μῦθον ποικιλοτρόπως ἀληθῶς ἀπεικόνισε (4)· ἀλλὰ καὶ ὅπου δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ταύτης, ὅπου δηλ. συμπαρίσταται καὶ ὁ Τριπτόλεμος τοῖς ἄλλοις θεοῖς ὡς θεὸς καὶ αὐτός (5), εἰκονίζεται πάντοτε σχεδὸν ἀχώριστος τοῦ πτερωτοῦ αὐτοῦ ἄρματος καὶ σκῆπτρον τῇ χειρὶ συνήθως κρατῶν. Ἐδόθη λοιπὸν αὐτῷ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ ἀπλῶς ὡς γενικὸν σύμβολον καὶ γνώρισμα τῆς ἐν Ἐλευσίνι λατρείας ἢ δᾶς ἢ καὶ δι' αὐτῆς ὡς καὶ διὰ τῆς ἐν γένει ἀπεικόνισεως τοῦ Τριπτολέμου ἠθέλησεν ὁ ἀναθεὶς νὰ συνδέσῃ τὸ ἀνάθημά του πρὸς τινὰ τῶν εἰς τὰς θεᾶς καὶ τὸν Πλούτωνα ἀναφερομένων μύθων; Ἡ μὴπως ἐκράτει τὴν δᾶδα ἢ Δημήτηρ ὁ δὲ παῖς

(1) Πλὴν τῶν ἄλλων μερικωτέρων βλαβῶν ἢ κεφαλὴ εἶναι, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐν τῇ εἰκόνι, διηρημένη εἰς δύο εὐτοχῶς καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν προσαρμύζοντα τεμάχια.

(2) Περὶ ταύτης τῆς συνήθειας, τῆς δι' ἐπιγραφῶν δηλ. δηλώσεως τῶν εἰκονιζομένων, παρὰ P. Girard, *l'Asclépieion*, σελ. 45-46 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπὰς καὶ σημειώσεις.

(3) Τὰ σωζόμενα πρόσωπα εἶναι ἀληθῶς ἀναγεγλυμμένα πλέον ἢ κατὰ τὰ 2/3 κατ' ἐνώπιον, οὐδὲν ἦττον ὅμως ἢ θέσις τῶν ὄλων μορφῶν πρέπει νὰ ἦτο οἷα ἀνωτέρω περιγράφεται.

(4) Ἴσως ἐπαναλαμβάνοντο τὰ ὀνόματα παρὰ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀναγεγλυμμένων μορφῶν τῶν τέκνων τοῦ ἀναθέντος ἢ τοῦλάχιστον τὸ τῆς θυγατρὸς του ὄνομα πρὸς ἀποφυγὴν πάσης συγχύσεως.

(5) Παρὰ β. περὶ τούτου Preller, *Gr. Mythol.* I, σελ. 639 καὶ 659

καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις, Foucart, *Bull. d. C. Hell.* 1883, σελ. 400, Michaelis, *J. of Hel. Stud.* 1885, σελ. 307.

(1) Preller, *Gr. Mythol.* I, σελ. 625.

(2) Preller, *ἐνθ. ἀν.* σελ. 678 καὶ τὴν ἐκεῖ 1ην σημείωσιν.

(3) Ἐν τῇ ἐν Ἐλευσίνι εὐρεθείσῃ ἐπιγραφῇ τῶν ἀπαρχῶν φέρεται (στίχ. 38-39).

. καὶ τῷ Τριπτολέμῳ καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῇ Θεᾷ καὶ τῷ Εὐβούλῳ ἱερεῖον ἐκάστω τέλειον . . . (Ἄθην. 3, σελ. 410 = *Bul. d. C. Hell.* 1880, σελ. 227).

(4) Παρὰ β. Müller-Viesel, *D. A. K.* 41, ἀριθ. 112α καὶ ἐξῆς. Καὶ Strube *Studien über den Bilderkreis von Eleusis*, σελ. 1-12.

(5) Com. Rendu 1862, σελ. 35-53, Pl. III.

Τριπτόλεμος ἦν ἀναγεγλυμμένος μεταξύ αὐτῆς καὶ τοῦ Πλούτωνος; Ὁ χώρος φαίνεται μοι ὄχι ἀρκετός, ἀν, ὡς ὑποθέτω, τὸ ἡμικυκλικὸν ἐκεῖνο θραῦσμα τοῦ λίθου τὸ παρὰ τὴν δᾶδα ὑποσημαίνει ὅτι ἐκεῖθεν ἀπεκρούσθη ἡ κεφαλὴ τῆς εἰκονιζομένης ποτὲ ἐκεῖ μορφῆς. Ἀλλ' ἐγέτωσαν ταῦτα, ὅπως ἀν εἶχον, βέβαιον εἶναι ὅτι κεκτῆμεθα καὶ ἐν τούτῳ ἐν ἔτι μαρτύριον οὐ μόνον τῆς καθόλου λατρείας τοῦ Πλούτωνος ἐν Ἐλευσίνι, ἀλλὰ καὶ τῆς στενῆς αὐτοῦ πρὸς ἀμφοτέρας τὰς μεγάλας θεὰς σχέσεως καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ὑπὸ τῆς ὀρφικῆς ποιήσεως τοῦ Βάκχου ἐν τῇ Ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ.

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ ἡμέτερα ἀνάγλυφα. Εἶπον δὲ ἤδη τοῦ λόγου ἀρχόμενος ὅτι εἶναι λόγου ἄξια καὶ διὰ τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως αὐτῶν. Καὶ τῷ ὄντι εὐρέθησαν καὶ ταῦτα μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν γλυπτῶν ἔργων εἰς τὰ χώματα τὰ καλύπτοντα τὰ ὀλίγα σωζόμενα ἐδίφῃ τῆς κατασκευῆς μικροῦ τινος οἰκοδομήματος (6,70×5,70 περίπου) σχῆμα ναοῦ ἐν παραστάσιν ἔχοντος καὶ κειμένου πρὸς δυσμὰς τῶν μικρῶν Προπυλαίων παρὰ τὸν σπηλαιῶδη βράχον, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένον τὸ ἐκκλησιδίων τῆς Παναγίας (1). Θὰ ἦτο λοιπὸν τολμηρὸν νὰ αναγνωρίσῃ τις ἐν τούτοις τοῖς ἐρείπιοις τὰ λείψανα τοῦ Ναοῦ τοῦ Πλούτωνος, οὗ μνημονεύει τὸ πρῶτον ἡ μεγάλη Ἐλευσινιακὴ ἐπιγραφή ἡ ἀναγράφουσα τὸν λόγον τῶν Ἐπιστατῶν τοῦ μεγάλου Ναοῦ κατὰ τὸν ἐπὶ Κηφισοφώντος ἄρχοντος (329/28) ἐνιαυτόν (2); Ὅχι μόνον ἡ εὐρεσις ἐν τοῖς ἐκεῖ χώμασι τῶν δύο περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω ἀναγλύφων (3), ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τόπος διὰ τὸ σπηλαιῶδες τοῦ ἐκεῖ βράχου φαίνονται ἐπικυροῦντα αὐτῇ τὴν γνώμην. Διότι δὲν εἶναι ἄγνωστον ὅτι κατὰ τὴν Ἀττικὴν τοῦ μύθου παράδοσιν οὐ μόνον ἡ ἄρπαγὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄνοδος τῆς Κόρης (4) ἐγένετο ἐν Ἐλευσίνι, προκειμένου δὲ νὰ ἰδρυθῇ εἰς ἀνάμνησιν τούτου τοῦ γεγονότος τῆς

(1) Παράβ. καὶ Πρακτ. Ἀρχ. Ἐταιρ. τοῦ 1885, σελ.

(2) Ἰδὲ Ἀρχ. Ἐφημ. 1883, σελ. 109 καὶ Ἰδὲ Bull. d. Cor. Hell. 1883, σελ. 388-390.

(3) Τὸ πρῶτον τούτων (τὸ σῶον) εὐρέθη εἰς τὰ ἔξω τοῦ οἰκοδομήματος 4-5 βήματα πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς καὶ εἰς βάθος 1,00-1,20 περίπου Γ. Μ. ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος. Τὸ ἕτερον εὐρέθη ἐν τοῖς καλύπτουσιν αὐτὰ τὰ λείψανα τοῦ οἰκοδομήματος χώμασιν εἰς ὅμοιον περίπου βάθος.

(4) Παράβ. Förster, Der Raub und die Rückkehr der Persephone, σελ. 43-46 καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις καὶ παραπομπάς.

ἀνόδου) καὶ εἰς τιμὴν τοῦ πλουτοδότου θεοῦ ναῖσκος παρὰ τὸν μέγαν, ἐννοεῖται, ναὸν τῶν δύο θεῶν, καταλληλότερος δὲν ἠδύνατο νὰ εὐρεθῇ τόπος. Ἐκεῖ ὁ βράχος παρείχετο τῷ θεατῇ τὴν ἐννοίαν τῶν χασμάτων τῆς γῆς ἥτοι τῶν στομάτων τοῦ Ἄδου, δι' ὧν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ φῶς πρὸς τὴν μητέρα τῆς ἡ Περσεφόνῃ καὶ τοῦτο συνέβαλλε βεβαίως ὄχι ὀλίγον εἰς κατάνυξιν τῶν καρδιῶν τῶν πιστῶν. Εἶναι δὲ ὁ ναῖσκος οὗτος (πλὴν ἐννοεῖται τοῦ Μεγάρου καὶ τῶν ἀμέσων αὐτοῦ ἐξαρτημάτων) (1) τὸ πρῶτον οἰκοδόμημα τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἐκείνῃ μνημονευομένων, οὗ ἀνευρίσκωμεν τὰ ἔχνη καὶ ὑπ' ἄλλων τεκμηρίων πιστούμενα. Λυπηρὸν μόνον ὅτι τὰ σωζόμενα αὐτοῦ λείψανα εἶναι τόσον ὀλίγα (δύο ἢ τρεῖς δόμοι τῶν ἐκ παυρίνων πλίνθων καὶ ἐπὶ τοῦ βράχου ἐδραζομένων θεμελίων του) (2) ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ εἰκάζωμεν τοὺς χρόνους τῆς οἰκοδομῆς του· διότι αἱ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐπιγραφῇ ἀναγραφόμεναι ὑπὲρ διαφόρων αὐτοῦ μερῶν (3) δαπάναι δύνανται καθ' ἡμᾶς καὶ εἰς ἐπισκευὰς ἢ μετασκευὰς νὰ αναφέρονται καὶ κατ' ἀκολουθίαν μόναι καὶ καθ' ἑαυτὰς δὲν ἀρκουσι εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης, ἣν ὁ κ. Foucart φαίνεται ἔχων, περὶ τῆς ἐκ θεμελίων οἰκοδομῆς αὐτοῦ διὰ Λυκούργου τοῦ ῥήτορος κατὰ τὴν τρίτην πενταετῆ αὐτοῦ διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς πόλεως. Ἐπισκευαὶ δὲ καὶ μετασκευαὶ ὅτι ἐγένοντο λόγου ἄξια μάρτυρες αὐτὸ τὸ Μέγαρον τῶν θεῶν καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπείον (4). Ἀλλὰ καὶ ἀν ὑποτεθῇ ὅτι ὄντως τότε, ἥτοι περὶ τοὺς κατὰ Κηφισοφώντα ἄρχοντα (329/28) χρόνους, ἐκτίσθη ὁ μικρὸς Ναὸς τοῦ Πλούτωνος, οὗ ἡ σκαπάνη ἤνεγκεν ἡμῖν εἰς φῶς τὰ ὀλίγα περισωθέντα λείψανα, ἐκτίσθη πιθανώτατα, ἵνα μὴ εἴπω βεβαίως, ἐν τῇ θέσει ἄλλου προϋπάρχοντος, διότι πλὴν τῶν εἰρημένων λειψάνων (ἅπερ ἀναμφιβόλως ἀνάγονται εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους καὶ δὲν δύναν-

(1) Παράβ. Πρακτ. Ἀρχ. Ἐταιρ. τοῦ 1883, σελ. 56 σημ. 2 καὶ σελ. 57 σημ. 1.

(2) Ἀτυχῶς σύμβολα, ἥτοι γράμματα, δὲν σώζονται ἐπὶ τῶν πλίνθων.

(3) Ὁ κ. Foucart (ἔ. ἀ. σελ. 390) καὶ τὴν ἀγορὰν 5 ζευγῶν κεράμου Λακωνικοῦ ἀναφέρει εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, ἥτοι τὸν Ναὸν τοῦ Πλούτωνος· ἀλλ' ἀν τοῦτο ἦναι ὀρθόν, βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ νέου ἥτοι ἐκ θεμελίων κτιζομένου τότε οἰκοδομήματος.

(4) Παράβ. Πρακτ. Ἀρχ. Ἐταιρ. τοῦ 1884, σελ. 75 καὶ 82 καὶ Ἀθῆν. 6, σελ. 373-374.

ται να ὄσι παλαιότερα τοῦ 5^{ου} αἰῶνος) ὑπάρχουσιν ἐκεῖ ἀπομεινάρια καὶ ἄλλων τοίχων οὐχὶ διαφόρων τὴν κατασκευὴν τῶν τοίχων τοῦ παναρχαίου Μεγάρου (Α) (1) καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀρχαιοτέρων πολὺ χρόνων, ὥστε ὁ Λυκοῦργος συνεργήσας, ἂν τῷ ὄντι συνήργησε, νὰ οἰκοδομηθῇ κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ πενταετῆ διοίκησιν ναὸς τῷ Πλούτωνι ἐν Ἐλευσίνι οὐχὶ νέαν, ὡς ὁ κ. Foucart ὀρθότατα παρατηρεῖ (σελ. 399), ἀλλὰ παραμεληθεῖσάν πως ἀρχαίαν λατρείαν ἐπανέφερεν εἰς πλήρη ἐνέργειαν, ἀναγκάζων τοὺς συμπολίτας του νὰ τιμῶσι καὶ λατρεύωσι τοὺς θεοὺς κατὰ τὰ πάτρια.

Ἐν Ἐλευσίνι τῇ 24 Μαρτίου 1886.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ

Υ. Γ. Πείθομαι εἰς τὴν γνώμην φίλων ἀνδρῶν λαβόντων γνώσιν τῶν κατὰ τὰ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφα ἐκ προφορικῆς μου ἀνακοινώσεως, ὅτε τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον μου ἦτο ἤδη ὑπὸ τὰ πιεστήρια, ὅτι ἀβλεψία χρησάμενος δὲν παρετήρησα ὅτι ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ὀρῶντος γυνὴ τοῦ δευτέρου συμπλέγματος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 ἀναγλύφου κρατεῖ τῇ ἀριστερᾷ διπλὴν δάδα, ἥτις ἐπίτηδες ἴσως ἐτέθη οὕτως ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, ὥστε νὰ φαίνεται οἶονεῖ εἰς δύο τμήματα διηρημένον τὸ ἀνάγλυφον. Ταῦτα ἀκριβείας χάριν, ἅπερ, ὡς εἰκός, δὲν μεταβάλλουσι τὸν ἐν γένει τῶν εἰρημένων μοι νοῦν.

Ἐν Ἐλευσίνι τῇ 22α Μαρτίου 1886.

Δ. Φ.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΑΦΩΝ ΕΝ ΕΡΕΤΡΙΑ

(Πίναξ 3)

Τὸν Νοέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐδόθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τινὰς ιδιώτας ἄδεια νὰ σκάψωσιν ἐπὶ ἰδιοκτῆτων ἀγρῶν κειμένων ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἀρχαίας Ἐρετρίας πρὸς ἀνεύρεσιν τάφων καὶ ἡ ἐπιστασία τοῦ ἔργου ἀνετέθη εἰς ἐμέ. Βραδύτερον ἐπεχείρησεν αὐτόθι ἀνασκαφὰς καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρία ἐπὶ δημοσίων γαιῶν, ὡσαύτως ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν μου. Οὕτω δὲ ἐν διαστήματι μικροτέρῳ τῶν τριῶν μηνῶν ἠνοιχθήσαν καὶ ἠρευνήθησαν περὶ τοὺς διακοσίους τάφους διαφόρων ἐποχῶν, γενικὰ δὲ τινὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων περὶ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς καὶ τῶν σχετικῶν αὐτῇ παραθέτομεν ἐνταῦθα μετὰ τῶν εἰκόνων δύο τῶν ἀξιολογωτέρων εὑρημάτων (Πίν. 4).

Καὶ πρῶτον ὡς γενικὸς κανὼν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι οἱ τάφοι διευθύνονται ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ἥτοι ὅτι ἡ μὲν κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ κεῖται εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ τάφου, οἱ δὲ πόδες εἰς τὸ δυτικόν. Τοῦτο οἱ Ἐρετριεῖς εἶχον κοινὸν τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ τὴν παρὰ Πλουτάρχῳ (Βίος Σόλωνος 10) σωζομένην πληροφορίαν, ὅτι οἱ μὲν Μεγαρεῖς ἔθαπτον πρὸς ἑὼ στρέφοντες τοὺς νεκρούς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρὸς ἐσπέραν. Εὐρέθησαν ὅμως καὶ

(1) Παράβ. Πρακτ. Ἀρχ. Ἐτ. τοῦ 1884, ἐ.σ.

τινες τάφοι, σχεδὸν πάντες νεώτεροι τοῦ τρίτου αἰῶνος διευθυνόμενοι ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς βορρᾶν, ἐν αὐτοῖς δὲ πάντοτε οἱ νεκροὶ εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς βορρᾶν.

Οἱ ἀρχαιότεροι τῶν τάφων, οὓς ἀνεκαλύψαμεν, μόνον ἀνήρχοντο εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔκτου πρὸ Χρ. αἰῶνος. Τοιούτους θεωρῶ τρεῖς ἢ τέσσαρας τάφους, ἐν οἷς εὐρέθησαν λήκυθοι μελανόμορφοι, οὐδὲν δ' ἄλλο ἀγγεῖον. Τὸ βῆθος αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου ἦτο τριῶν περίπου μέτρων· ἀπετελοῦντο δ' ἐκ λάρνακος πωρίνης σκεπαζομένης ὑπὸ δύο πλακῶν ὁμοίως πωρίνων καὶ ἐχουσῶν πάχος 0,08-0,10 μ. Ἐνίοτε ὁμοῦς τὸ πῶμα ἀπετελεῖτο καὶ ἐκ μιᾶς μόνον πλακός. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἦσαν κατεσκευασμένοι καὶ πάντες οἱ τάφοι τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ὧν πολλοὺς εὐρομεν. Συνηθέστερον ὅμως οἱ τάφοι τῶν χρόνων τούτων συνίσταντο ἐκ μεγάλων κεραμίδων ἐπιπέδων, ὧν τρεῖς ἢ τέσσαρες (ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ τάφου) ἀπετέλουν τὸν πυθμένα, ἰσάριθμοι ἑκατέραν τῶν μακρῶν πλευρῶν καὶ τὸ πῶμα, μία δὲ μόνον ἑκατέραν τῶν μικρῶν πλευρῶν. Μόνον εἰς τάφους παίδων πολὺ μικροὺς μετεχειρίζοντο λάρνακας ἐκ γῆς

ὀπτης ἐχούσας σχῆμα οὐχὶ τετραγωνικόν, ἀλλ' ἐλλειψοειδές· καὶ αὐταὶ δὲ ἐνίοτε σύγκεινται ἐκ δύο τεμαχίων ἀκριβῶς προσηρμοσμένων ἀλλήλοις (1). Ὁ πῶρος εἶναι λευκότερος καὶ μαλακώτερος τοῦ ἐπιτοπίου, φαίνεται δὲ ὅτι εἰσήγετο ἔξωθεν, ἴσως ἐξ Αἰγίνης· διὰ τοῦτο οἱ πενέστεροι τῶν Ἐρετριέων ἀντικαθίστων αὐτὸν διὰ πλακῶν ἐκ γῆς ὀπτης.

Καὶ ἐν τοῖς τοῦ πέμπτου αἰῶνος τάφοις μόνον ληκύθους εὑρομεν, ἐρυθρομόρφους καὶ λευκὰς, ἐν ἐνὶ δὲ καὶ ἐν ἀλάσαστρον λευκόν, οὐδὲν δ' ἀγγεῖον ἄλλου σχήματος· ἐν δὲ τοῖς τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὑπάρχον ἐνίοτε μετὰ τῶν ληκύθων καὶ τινα ληκύθια τῶν νεωτέρων ἀττικῶν, ὧν ἡ κοιλία εἶναι σχεδὸν σφαιρική. Ἡ τέχνη τῶν τε μελανομόρφων καὶ τῶν ἐρυθρομόρφων καὶ τῶν λευκῶν ληκύθων εἶναι καθαρῶς ἀττική, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐν πίν. 4 δειγμάτων. Τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ τρίτη λήκυθος, ἐφ' ἧς ἐπὶ ἐδάφους ὑπολεύκου παρίσταται μορφή ἐφήβου ἐν χλαμύδι μελανῇ· παρ' αὐτὴν ἡ ἐπιγραφή

Λ Λ Α Ν Κ Ο Ν
Κ Α Λ Ο Σ

Ἐν ὄλφ ἀνεκαλύφθησαν λήκυθοι περὶ τὰς ἐβδομήκοντα, ὧν αἱ πλείσται ὅμως ἦσαν ἐντελῶς ἐφθαρμέναι· ἐκ τῶν λευκῶν ἄξιαι λόγου διὰ τε τὴν διατήρησιν καὶ τὰς παραστάσεις τῶν εἶναι μόλις δέκα ἢ δώδεκα, πᾶσαι δὲ ἦσαν ὑπὲρ τὰς τριάκοντα. Εὐρέθησαν δὲ ἐν ὀλίγοις σχετικῶς τάφοις· εἷς μόνος περιεῖχεν ἕξ τοιαύτας, ἄλλος τέσσαρας καὶ οἱ λοιποὶ σχεδὸν πάντοτε πλείονας τῆς μιᾶς· ὥστε ἡ βεβαίωσις τοῦ E. Pottier (Étude sur les lécythes blancs attiques 1883 σ. 3), ὅτι αἱ λευκαὶ λήκυθοι εὐρίσκονται μόνον ἐν τάφοις τῆς Ἀττικῆς, ὅπως δ' ἐξαιρετικῶς καὶ τυχαίως ἐν ἄλλαις χώραις, δὲν δύναται νὰ ἰσχύη καὶ περὶ τῆς Ἐρετρίας· διότι ἐνταῦθα εὐρίσκονται, δύναται τις νὰ εἴπῃ, τόσον συχρῶν ὅσον καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ. Προϋποθέτει δὲ κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ μέγα τοῦτο πλῆθος τῶν ἐν Ἐρετρίας εὐρισκομένων λευκῶν ληκύθων καὶ ἐπιτόπιον

(1) Οἱ ἐκ κεραμίδων τετραγωνικοὶ τάφοι (καὶ μόνον αὐτοὶ) φαίνεται ὅτι ὡς οἱ εὐθηνότεροι πάντων ἐξηκολούθησαν ἐν χρήσει ὄντες καὶ καθ' ἅπαντας τοὺς ἐπομένους αἰῶνας· ἀγγεῖά τινα μικρὰ ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντα ἀνήκουσιν εἰς τὸν τρίτον καὶ δεύτερον αἰῶνα, τὰ δὲ ὑάλινα ἀγγεῖα, τὰ χρυσαῖα φύλλα καὶ κοσμήματα, τὰ ὁποῖά τινες περιεῖχον, δεικνύουσι χρόνους ἔτι μεταγενεστέρους.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ 1886.

κατασκευὴν, διότι δὲν φαίνεται πιθανόν, ὅτι ἂν καὶ τοσαύτη ἐγένετο αὐτῶν χρῆσις ἐνταῦθα, ὅμως οὐδεὶς Ἀθηναῖος τεχνίτης ἐσκέφθη νὰ μεταφέρῃ τὸ ἐργαστήριόν του εἰς Ἐρετρίαν, ἀφοῦ μάλιστα αὕτη λίαν ἐνωρὶς ἐγένετο ὑποτελής τῶν Ἀθηνῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἐὰν τοῦτο ἦναι ἀληθές, αἱ ἐν Ἐρετρίας ποιηθεῖσαι λήκυθοι δὲν δύνανται νὰ διαφέρωσι τῶν ἀττικῶν κατὰ τὴν τέχνην· καὶ τῷ ὄντι ἐγὼ τοῦλάχιστον οὐδεμίαν διαφορὰν μεταξὺ αὐτῶν παρατήρησα. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅμως, ὅτι καὶ ἐν Ἐρετρίας κατασκευάζοντο λευκαὶ λήκυθοι, φαίνεται συνηγοροῦν τὸ ὅτι ὅσαι ἐξ αὐτῶν ἔτυχε νὰ εὐρεθῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ δεικνύουσιν ὅχι μόνον τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ τὴν αὐτὴν τέχνην, ἀλλὰ σχεδὸν μετὰ βεβαιότητος καὶ τὸ αὐτὸ ἐργαστήριον· τοῦτο δύναται νὰ ῥηθῇ πρὸ πάντων περὶ τεσσάρων τάφων, διότι αὐτοὶ περιεῖχον πλείονας τῆς μιᾶς ὅπως οὖν διατηρουμένας· εὐρέθησαν δὲ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἕξ ὁμοῦ, ἐν τῷ δευτέρῳ τέσσαρες, ἐν τῷ τρίτῳ τρεῖς καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ δύο· ὑποθέτω δέ, ὅτι τοῦτο δὲν θὰ συνέβαινεν ἀκριβῶς οὕτω, ἐὰν οἱ Ἐρετρίαις ἠγόραζον τὰς λευκὰς ληκύθους παρ' ἐμπορίου εἰσαγωγῆς αὐτὰς ἐξ Ἀττικῆς καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐργαστηρίων· διότι τότε τίνα λόγον εἶχον νὰ ἐκλέγῃσι μεταξὺ τόσου πλήθους ἀγγεῖα τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, νὰ μὴ προτιμῶσι δὲ μείζονα ποικιλίαν, ἀφοῦ ἐνίοτε σκοπὸν εἶχον νὰ θέσωσιν ἐν τῷ τάφῳ πέντε ἢ ἕξ ληκύθους. Εὐκολώτερα ἐξηγεῖται τὸ πρᾶγμα, ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἕκαστος ἐπρομηθεύετο τὰς ληκύθους, ὧν εἶχε χρεῖαν, ἀπ' εὐθείας παρὰ τεχνίτου ἐν Ἐρετρίας ἐργαζομένου, ὁ μὲν πλούσιος παρὰ διασημοτέρου, ὁ πένης παρ' ἀφανεστεροῦ (1).

Λευκαὶ λήκυθοι εὐρέθησαν μόνον ἐν τοῖς ἀνωτέρω περιγραφείσιν τάφοις καὶ ἐν τισὶ κεκαυμένοις, περὶ ὧν κατωτέρω γενήσεται λόγος, συμπεραίνω δὲ ὅτι αὐταὶ ἐν Ἐρετρίας οὐδέποτε εἶναι νεώτεροι τοῦ τετάρτου αἰῶνος, σπανίως δὲ τῶν μέσων αὐτοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν τῷ τάφῳ θέσιν τῶν πραγ-

(1) Ὁ κ. Ἀθ. Κουμανούδης μοι υποβάλλει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν τῷ κειμένῳ ἐκτεθείσης γνώμης καὶ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν, ἣν ἐγὼ πληρέστατα συμπεριλαμβάνω, ὅτι δηλαδὴ πολλαὶ λευκαὶ λήκυθοι, ἅτε ἔχουσαι ἀτελῶς ὀπτημένα ἢ καὶ ἐντελῶς ὁμὰ χρώματα ἐξαφανιζόμενα δι' ἀπλῆς καὶ τυχαίας τριβῆς δὲν ἠδύναντο νὰ μετακομίζωνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἄνευ σπουδαίας βλάβης ἐλαττούσης τὴν ἀξίαν τῶν ὡς ἐμπορεύματος. Ἦτο λοιπὸν τοῦτο σπουδαῖος λόγος, ὅπως προκαλέσῃ τὴν ἰδρυσιν ἐπιτοπίων ἐργαστηρίων.

μάτων, αὕτη δὲν εἶναι ἐν πᾶσιν ἢ αὐτῇ. Ἐνίοτε εὐρίσκονται μία ἢ δύο λήκυθοι παρὰ τὴν κεφαλὴν, ἄλλαι εἰς τὸ μέσον τοῦ τάφου καὶ ἄλλαι παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ. Ἄλλοτε ὅμως μόνον παρὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας ἢ μόνον εἰς τὸ μέσον καὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν καὶ οὕτω καθεξῆς.

Οἱ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ τετάρτου αἰῶνος περίπου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ τρίτου τάφοι εἶναι ὅλως διάφοροι τὴν κατασκευὴν. Ἡ θήκη ἀποτελεῖται ἐκ πωρίνων ὀγκολίθων, ὧν αἱ πρὸς τὰ ἔσω ἄνω γωνίαι εἶναι ὀλίγον ἐσκαλισμέναι, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐσκαλισμένου μέρους πατοῦσι τὰ ἄκρα τῶν πλακῶν, αἵτινες καλύπτουσι τὸν τάφον· αἱ πλάκες αὗται ἄλλοτε μὲν εἶναι δύο πώρινα καὶ οὐχὶ πολὺ παχειά, ἄλλοτε δὲ (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ συνηθέστερον) τρεῖς ἢ τέσσαρες μεγάλαι κεραμίδες ἐπίπεδοι· ἐπ' αὐτῶν τέλος εὐρίσκονται ἄλλοι πώρινοι ὀγκολίθοι, συνηθῶς τρεῖς ἢ τέσσαρες, σπανιώτερον δὲ πέντε· αὐτοὶ ἔχουσι μῆκος ὑπὲρ τὸ ἐν μέτρον, πλάτος 0,50-0,60 καὶ πᾶχος ἴσον τῷ πλάτει περίπου· πατοῦσι δὲ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῶν τοιχωμάτων τοῦ τάφου, ὥστε οὐδόλως πιέζουσι τὸ κύριον πῶμα. Αἱ ἔσωτερικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν τε πλευρῶν καὶ τοῦ πώματος εἶναι κεχρισμένοι, πολλάκις δὲ καὶ κεχρωματισμένοι ἐρυθρά· δύο δὲ τάφων αἱ τὰ πώματα ἀποτελοῦσαι κεραμίδες ἦσαν διηρημέναι διὰ τῶν διαγωνίων των εἰς τέσσαρα τρίγωνα, ὧν τὰ μὲν δύο κατακόρυφα ἦσαν ἐρυθρά, τὰ ἄλλα δύο κίτρινα. Ἡ κατασκευὴ τῶν τάφων τούτων δεικνύει πόσας προφυλάξεις ἐνόμιζον τότε ἀναγκαίαις, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐν τῷ τάφῳ ἡσυχίαν τοῦ νεκροῦ· καὶ τῷ ὄντι ἡ βεβήλωσις αὐτῶν ἦτο λίαν δύσκολος· ἡμεῖς πολλάκις ἀπησχολοῦμεν ὀλόκληρον ἡμέραν τέσσαρας καὶ πέντε ἐργάτας ἔχοντας πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα, ὅπως θραύσωμεν τοὺς ἐπιχειμένους ὀγκολίθους, οὐς ἄλλως ἦτο ἀδύνατον νὰ μετακινήσωμεν. Βάθος ἔχουσι οἱ τάφοι οὗτοι ἀπὸ τοῦ πυθμένου των μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς δύο μέτρα, πολλάκις δὲ καὶ ὀλιγώτερον. Ἐνίοτε εἶναι ἐσκαμμένοι ἐν τῷ βράχῳ, ὅπου οὗτος εὐρίσκεται εἰς μικρὸν βάθος· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὁ λάκκος εἶναι ἐπενδεδυμένος ἔσωθεν (οὐχὶ ὅμως πάντοτε) διὰ πωρίνων πλακῶν ὀλίγον χαμηλοτέρων τοῦ ἑαυτοῦ ὕψους· ἐπὶ τῶν ἄνω ἄκρων τῶν πλακῶν τούτων πατοῦσι τὰ ἄκρα τῶν ἄλλων πλα-

κῶν ἢ κεραμίδων, τῶν τὸ πῶμα τοῦ τάφου ἀποτελοῦσῶν, τὰ δὲ ἄκρα τῶν ὀγκολίθων πατοῦσιν ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ λάκκου, ὥστε καὶ πάλιν δὲν πιέζουσι τὰς λεπτὰς σχετικῶς πλάκας τοῦ πώματος (1).

Οἱ τάφοι οὗτοι συνηθέστατα περιέχουσι μόνον ἀσήμαντα πράγματα· οἱ τῶν ἀνδρῶν πρὸ πάντων στλεγγίδα σιδηρᾶν καὶ ληκύθιον ἔχον ὡς κόσμημα ἀνθέμιον ἐρυθρόν· οἱ τῶν γυναικῶν περιέχουσιν ἀλάβαστρα λευκά, σπανιώτερον δὲ μαρμάρινα, τὰ πλεῖστα ἐντελῶς ἐφθαρμένα, ἀγγεῖα τινα περιέχοντα ψιμμύθιον καὶ δίσκον κατόπτρου χαλκοῦ. Ἐκ τῶν τριάκοντα καὶ πέντε τάφων τοῦ εἶδους τούτου, οὐς ἠνοίξαμεν, μόνον τέσσαρες περιεῖχον ὅπως οὐν ἀξιόλογα πράγματα· ἐν ἐνὶ εὐρέθῃ κάτοπτρον χαλκοῦν ἔχον δύο πώματα μετ' ἐκτύπων παραστάσεων. Ἐν τῷ δευτέρῳ εὐρέθησαν δύο πήλινα ἀγαλμάτια, ἐν τῷ τρίτῳ ληκύθιον τῶν νεωτέρων ἀττικῶν μετὰ παραστάσεως τετραμόρφου, τέχνης τοῦ τετάρτου αἰῶνος, καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ δύο πυξίδες καὶ ἐν ἀγγεῖον πιθοειδὲς δίωτον μετὰ πώματος· ἐπ' αὐτῶν παραστάσεις κοιναὶ ἐκ τοῦ γυναικείου βίου, ἢ δὲ τέχνη εἶναι ἀμελῆς τοῦ τρίτου αἰῶνος. Ἀπορεῖ τις τῇ ἀληθείᾳ, πρὸς τί κατεσκεύαζον τοὺς τάφους τόσον ἀσφαλεῖς, ἀφοῦ δὲν περιεῖχον ἀντικείμενα δυνάμενα νὰ διεγείρωσι τὴν πλεονεξίαν τῶν τυμβωρύχων· ἢ μήπως ἐφοβοῦντο, μὴ οἱ μεταγενέστεροι εὐρίσκοντες τάφους ἐτοιμοὺς θάπτωσιν ἐν αὐτοῖς τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς, ὡς εἶναι γνωστὸν ἄλλοθεν, ὅτι συνέβαιεν ἐνίοτε; ἀλλὰ τότε καὶ οἱ πώρινοι ὀγκολίθοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὠφελήσωσι πολὺ.

Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος, ἦσαν καὶ δύο ἰγδιόσχημοι νεκρῶν θῆκαι, ὧν ἡ μὲν πωρίνη οὔσα περιεῖχε μόνον ὀστᾶ καὶ δύο ἢ τρία ἀγγεῖα ἄνευ γραφῶν, ἢ δ' ἑτέρα ἦτο ἐσκαμμένη ἐν τῷ βράχῳ καὶ εἶχε βάθος μὲν 0,61, διάμετρον δὲ τοῦ στόματος 0,58. Τὸ πῶμα αὐτῆς ἦτο μαρμάρινον μῆκ. 1,37, πλ. 0,87 καὶ πᾶχ. 0,28. Ἐσωθεν ἡ θήκη ἦτο κεχρισμένη, περιεῖχε δὲ ὑδρίαν χαλκὴν ὕψ. 0,48 πλήρη ὀστῶν κεκαυμένων. Ἐπὶ τῶν ὠμων καὶ τοῦ χείλους ἐσώζοντο κατὰ τὴν ἐκ τῆς θήκης ἐξαγωγὴν μικρὰ τινα λείψανα ὑφάσματος διαλυθέντα ἀμέσως ὑπὸ τῆς

(1) Δύο τάφοι ἐν τῷ βράχῳ ἐσκαμμένοι δὲν ἦσαν ἔσωθεν ἐπενδεδυμένοι διὰ πλακῶν, ἀλλ' εἶχον λάρνακας πωρίνους ἐξ ἐνὸς λίθου.

πνοης τοῦ ἀνέμου. Ὑπὸ τὴν μεγάλην κάθετον λαβὴν τοῦ ἀγγείου ὑπάρχει ἀνάγλυφον ἐπικεκολλημένον παριστῶν τὸν Διόνυσον μεθύοντα καὶ ὑποβασταζόμενον ὑπὸ Σατύρου.

Οἱ τῶν τάφων τούτων μεταγενέστεροι εἶναι πολὺ ποικιλώτεροι τὴν κατασκευὴν, φαίνεται δέ, ὅτι τὸ ἐν εἶδος δὲν ἔπεται ἄλλῃ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν, ἀλλ' ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἄλλοι κατασκευάζον οὕτω καὶ ἄλλοι ἄλλως τὸν τάφον των. Ἦδη ἀπὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος ἤρχισαν ἀντὶ τῶν τριῶν καὶ τεσσάρων μεγάλων ὀγκολίθων νὰ ἐπιθέτωσι τῷ πῶματι μόνον δύο τετραγωνικούς πωρίνους λίθους ἔχοντας πᾶχος 0,25-0,35 μ. περίπου. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἐκλείπει καὶ τὸ κύριον πῶμα, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶπομεν, συνίστατο συνήθως ἐκ κεραμίδων, οὕτω δὲ ὁ τάφος σκεπάζεται μόνον ὑπὸ τῶν δύο πωρίνων λίθων. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐξακολουθεῖ, ὑποθέτω, μέχρι τῶν καθαρῶς ῥωμαϊκῶν χρόνων· λέγω δὲ ὑποθέτω, διότι μόνον ἐν ἐνὶ εὐρομην δύο πηλίνια ἀγαλμάτια παριστῶντα βάρκας κρατούσας τύμπανα· ἡ τέχνη αὐτῶν μοι φαίνεται τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Οἱ εὐτελέστεροι τῶν τάφων τούτων στεροῦνται ἐνίοτε καὶ πάτου, ὃ δὲ νεκρὸς κεῖται ἀμέσως ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος φαίνεται, ὅτι ἤρχισεν ἡ χρῆσις μαρμαρίνων λαρνάκων σκεπαζόμενων ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης μεγάλης ἐπιμήκους πλακῆδος ἐπίσης ἐκ μαρμάρου. Αἱ πλείσται ὅμως αὐτῶν εἶναι ἀναντιρρήτως πολὺ μεταγενέστεραι. Μόνον ἐν μιᾷ εὐρομην ἐν μικρὸν ληκύθιον τῶν νεωτέρων ἀττικῶν, ἐφ' οὗ παρίσταται γυνὴ καθημένη πρὸς δεξιὰ καὶ πρὸ αὐτῆς ἔρωσ, μετὰξὺ δ' αὐτῶν χῆν· τῆς γυναικὸς τὰ γυμνά μέρη εἶναι λευκά, ἡ δὲ τέχνη φαίνεται τοῦ τέλους τοῦ τρίτου αἰῶνος. Αἱ λοιπαὶ λάρνακες δὲν περιεῖχον εἰμὴ ἀγγεῖα πρόστυχα, ὧν τινα καὶ ἄνευ γανώματος, ἀλάβαστρα λευκά, φύλλα χρυσοῦ, βελόνας ὀστείνας καὶ τρεῖς καλαθίσκους πλεκτοὺς ἐκ φυτῶν λεπτῶν, ὧν οἱ δύο σχεδὸν ὅλως κατεστραμμένοι. Ἐν μιᾷ εὐρέθησαν τὰ ὅσα δύο νεκρῶν εἰς δύο σωρούς, ὧν ὁ εἷς ἔκειτο εἰς τὸ μέσον, ὁ ἄλλος εἰς τὸ ἐν ἄκρον. Ἄλλη δὲ πάλιν περιεῖχε τὰ ὅσα τοῦλάχιστον τεσσάρων νεκρῶν εἰς σωρούς οὐχὶ διακεκριμένους ἀλλήλων ὡς ἐν τῇ πρώτῃ.

Ὅτι οἱ ἐκ κεραμίδων τετραγωνικοὶ τάφοι ἦσαν ἐν χρήσει καὶ κατὰ τὸν τρίτον καὶ τοὺς ἐπομένους

αἰῶνας, εἶπομεν ἤδη ἀνωτέρω. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους συνειθίζον νὰ θάπτωσι καὶ ἐν τάφοις κακοτέχνως κατασκευασμένοις ἐκ πωρίνων πλακῶν καὶ ἐσκεπασμένοις δι' ὁμοίων τριῶν ἢ τεσσάρων μήτε τοῦ αὐτοῦ μήκους μήτε τοῦ αὐτοῦ πᾶχους· ἐνίοτε μάλιστα εἶναι προφανές, ὅτι αὐταὶ εἶχον χρησιμεύσει πρότερον εἰς ἄλλο τι· οὕτω ἐνὸς τάφου τὸ πῶμα εὐρέθη, ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων πλακῶν πελεκηθειῶν ἐκ τῶν σπονδύλων κίονος πωρίνου ἀρραβδώτου. Τῶν αὐτῶν χρόνων τάφοι εἶναι καὶ οἱ ἐκ λίθων κοινῶν κτιστοί. Οἱ ἀτεχνότατοι ὅμως καὶ πενιχρότατοι πάντων εἶναι οἱ ἐκ κυρτῶν κεραμίδων μεγάλων πεποιημένοι, ὧν δύο ἢ τρεῖς ἔστρονον κάτω καί, ἀφοῦ ἀπέθετον ἐπ' αὐτῶν τὸν νεκρὸν, τὸν περιέβαλλον ἔπειτα δι' ἄλλων πανταχόθεν. Οἱ ἐργάται ὀνομάζουσιν αὐτοὺς λίαν προσφυῶς καλύβας.

Περὶ πάντων τῶν τάφων γενικῶς, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ἀρχαιοτέρων τῶν περιεχόντων ληκύθους, δύναται νὰ ῥηθῆ, ὅτι ἐν αὐτοῖς τὰ πράγματα εὐρίσκονται συνήθως εἰς τοὺς πόδας, πολὺ δὲ σπανιώτερον παρὰ τὴν κεφαλὴν καὶ εἰς τὸ μέσον. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια ὁ νεκρὸς ἐφόρει, ὡς τὰ κοσμήματα (εἰς ἃ πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους εὐρισκόμενα χρυσοῦ φύλλα), ἀλλὰ περὶ ἀγγείων, κατόπτρων, πηλίνων ἀγαλματίων καὶ τῶν τοιούτων. Ἐκτὸς τοῦ τάφου ὅμως οὐδέποτε εὐρέθη τι ἄξιον λόγου ἢ ἄρτιον, πλὴν ἐνὸς ἢ δύο μικρῶν ἀγγείων ὅλως ἀσημάντων, ὑποθέτω δὲ ὅτι καὶ ταῦτα ὅλως τυχαίως περιέπεσαν εἰς τὰ χῶματα· ἐν ᾧ εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἀλλαχοῦ εὐρίσκονται πολλὰ πράγματα, ἐνίοτε μάλιστα τὰ πλείστα καὶ τὰ κάλλιστα περὶ τὸν τάφον ἢ ἐπ' αὐτοῦ. Ἐν Ἐρετρία παρατηρεῖται ἄλλο τι, ὅτι δηλαδὴ συχνότατα ὁ τάφος κεῖται ὑπὸ στρώμα ἄμμου θαλασσίας ἢ ποταμίας, καὶ ἄλλοτε μὲν εὐρίσκεται ἡ ἄμμος ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἄλλοτε δὲ βαθύτερον· ἐνίοτε στρώματα ἄμμου καὶ στρώματα γῆς ἐναλλάσσουν· ἐν τοιαύταις δὲ περιπτώσεσι τὰ στρώματα τῆς πρώτης εἶναι πολὺ παχύτερα τῶν τῆς γῆς. Ἄγνοῶ πρὸς τί ἐχρησίμευεν ἡ ἄμμος, ἀληθὲς εἶναι μόνον, ὅτι αὐτὴ διατηρεῖ περὶ τὸν τάφον ὑγρασίαν διαρκῆ. Αἱ δύο δημοσιεύμεναι λήκυθοι ἐν τοιούτοις τάφοις εὐρέθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης ἐποχῆς τάφων ἀπαντᾷ τις τὴν ἄμμον,

ἀκόμη καὶ περίξ τῶν ἀθλιεστέρων καλυδῶν, ὥστε φαίνεται, ὅτι τὸ ἔθος διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ πέμπτου τοῦλάχιστον αἰῶνος μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων. Ὅφειλω ὁμῶς νὰ προσθέσω, ὅτι ἐν ἐνὶ νεκροταφείῳ κειμένῳ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀπέχοντι μίαν περίπου ὥραν τῆς παραλίας δὲν εἶδομεν ἄμμον, ἂν καὶ ἠνοιξάμεν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι τάφους διαφόρων ἐποχῶν. Τὰ ἄλλα νεκροταφεῖα ἔκειντο πολὺ πλησιέστερον τῆς θαλάσσης.

Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἠγάπων νὰ θάπτωσιν ἐπὶ χαμηλῶν γηλόφων φυσικῶν ἢ τεχνητῶν, εἶναι γνωστόν· παρετηρήσαμεν δὲ τοῦτο καὶ ἐν Ἐρετρίας. Τὸ μέγα πλῆθος ὁμῶς τῶν τάφων εὐρίσκεται ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς ὄχθου ὄφρουοειδοῦς ἐκτεινομένου εἰς ἰκανὴν ἀπόστασιν παρὰ τὴν εἰς Κύμην καὶ Κάρυστον ἄγουσαν ὁδόν. Καὶ ἐπὶ γηλόφων δὲ δὲν ἔθαπτον πανταχοῦ, ἀλλὰ προετίμων πάντοτε τὰς πρὸς τὴν ὁδὸν πλευρᾶς. Οἱ δὲ νεώτεροι τοῦ τετάρτου αἰῶνος τάφοι εὐρίσκονται πολλάκις μόνον ἢ καὶ δύο καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐν τετραγώνοις περιβαλλομένοις πανταχόθεν ὑπὸ πωρίνων λίθων. Ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἐρετρίας εἰς Χαλκίδα ὁδοῦ πρὸ πάντων ἀπαντῶνται πλείστα τοιαῦτα τετράγωνα τὸ ἐν παρὰ τὸ ἄλλο.

Τάφοι, ἐν οἷς ὁ νεκρὸς ἐκάη, εὐρέθησαν ἰκανοὶ τὸν ἀριθμὸν, οὐχὶ ὁμῶς πανταχοῦ ἐξ ἴσου διεσπαρμένοι. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο εἰς τέσσαρα διάφορα μέρη, μόνον δὲ εἰς τὰ δύο ἦσαν αὐτοὶ πολλοὶ σχετικῶς. Οἱ ἀρχαιότεροι, δηλαδὴ οἱ τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ τετάρτου αἰῶνος, εἶναι ἀπλοὶ λάκκοι ἐν τῇ γῇ ἐσκαμμένοι μὴ ἔχοντες μήτε τοιχώματα μήτε πῶμα· ὁ νεκρὸς ἐκαίετο ἐντὸς αὐτῶν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ λάκκου ἐχουσῶν τὸ χρῶμα γῆς ὀπτῆς. Μόνον ἐν ἐνὶ ἐκ πῶρων οὐχὶ λίαν ἐντέχνως κατεσκευασμένῳ τάφῳ εὐρέθησαν ἄνθρακες πολλοὶ καὶ τέσσαρες λήκυθοι μελανόμορφοι· ἐκ τῆς θέσεως ὁμῶς τῶν ὀστῶν ἐφαίνετο, ὅτι ὁ νεκρὸς δὲν εἶχε κατ' ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐκτός. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἔκαιον τοὺς νεκροὺς ἐντὸς τάφων κατεσκευασμένων ὡς καὶ οἱ ἐν οἷς ἔθαπτον.

Τὰ πῶματα τῶν τάφων εἴτε πῶρινα εἴτε ἐκ κεραιδίων δὲν ἀντέχουσι πάντοτε εἰς τὸ βᾶρος τῆς ἐπικειμένης γῆς, πολλάκις δ' εὐρίσκονται εἰς τεμάχια καὶ οἱ τάφοι πλήρεις χωμάτων. Ὅσάκις ὁμῶς

δὲν ἦσαν τεθραυσμένα, ὁ τάφος ἦτο κενὸς χωμάτων· τοῦτο συμβαίνει συνήθως ἐπὶ τινῶν τῶν πωρίνων τάφων τῶν σκεπαζομένων ὑπὸ ὀγκολίθων καὶ ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων λαρνάκων. Ἐν αὐτοῖς τὰ ὀστᾶ κείνται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν στρώματος γῆς ἔχοντος πολλάκις πάχος μῶλις ἐνὸς δακτύλου· προέρχεται δ' ἡ γῆ αὕτη, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν διαλυθέντων ἐνδυμάτων, τῶν σαρκῶν καὶ τῆς βροχῆς, ἧτις ὅσον καλὰ καὶ ἂν ἦναι κεκλεισμένος ὁ τάφος, πάντοτε ὁμῶς εἰσδύει συμπαραφέρουσα καὶ μῦρια γῆς. Ὡστε περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων τούτων τάφων, δηλαδὴ τῶν μέχρι τοῦ τρίτου αἰῶνος δύναται ὡς βέβαιον νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ὁ νεκρὸς ἐν αὐτοῖς δὲν ἐκαλύπτετο ὑπὸ χωμάτων. Περὶ τῶν νεωτέρων ὁμῶς δὲν δύναμαι ν' ἀποφανθῶ μετὰ βεβαιότητος, διότι αὐτῶν τὰ πῶματα, καὶ ὀσάκις δὲν εὐρέθησαν τεθραυσμένα, ἦσαν τόσον ἀμελῶς ἐφηρμοσμένα, ὥστε ὁ τάφος ἦν πλήρης χωμάτων παντοίων· κλίνω ὁμῶς νὰ παραδεχθῶ, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν ἐν πολλοῖς, ἂν μὴ ἐν πᾶσι, δὲν εἶχον ρίψει γῆν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ ἐπίτηδες. Ἐνὸς τάφου τὸ ἡμισυ (ἢ κεφαλὴ καὶ τὸ στήθος) ἐφάνη, ἅμα ἀφαιρεθεισῶν τῶν τοῦ καλύμματος πλακῶν, κατὰ γράμμα ἐπεστρωμένον διὰ πολυαριθμῶν φύλλων χρυσῶν, ὑφ' ἃ ἔκειντο τὰ ὀστᾶ· ἐνταῦθα προφανῶς ὁ νεκρὸς δὲν εἶχε καλυφθῆ ὑπὸ χωμάτων· τοιαῦτα δὲ παραδείγματα καὶ ἄλλα ἔχω σημειώσει, ἀλλὰ πολὺ σπάνια. Ἐν Μυρίνῃ τῆς Ἀσίας ὁμῶς οἱ κύριοι E. Pottier καὶ S. Reinach παρετήρησαν, ὅτι ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ὀστῶν ὑπάρχει στρώμα γῆς λεπτῆς ἐπίτηδες ἐρριμμένον (Bull. de corr. Hell. VI σ. 402 καὶ 413). Ἐγὼ παρετήρησα μόνον, ὅτι ἐνίοτε ἢ ὑπὸ τὰ ὀστᾶ γῆ ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἔστρονον αὐτὴν ἐπίτηδες, πρὶν ἀποθέσωσι τὸν νεκρὸν. Καὶ τοῦτο ἐγένετο πρόδηλον ἐκ τριῶν τάφων, ἐν οἷς ἀντὶ τῆς κοινῆς εὐρέθη πάλιν ὑπὸ τὰ ὀστᾶ γῆ λευκὴ καὶ ὑγρά, ἣν σήμερον κατ' ἐξοχὴν πηλὸν ὀνομάζουσιν. Αὕτη δὲν ἦτο τοῦ τόπου, ἀλλὰ φερτὴ ἄλλοθεν.

Στήλαι ἐπιτύμβια ἐνεπίγραφοι εὐρέθησαν πολλά, δυστυχῶς ὁμῶς οὐδεμία κατὰ χώραν, οὐδεμία δὲ καὶ ἀρχαιότερα τοῦ τετάρτου αἰῶνος.

Ἐκ τῶν δημοσιευομένων δύο ληκύθων ἢ μία εἶναι ἀναμφιβόλως ἔργον τοῦ Δούριδος, τὸ μόνον δυστυχῶς μέχρι τοῦδε ἐξ Ἑλλάδος (1). Εἶναι ἀλη-

(1) Τὸ ἐν τῇ Ἐφημερίδι ταύτῃ (1885 σ. 56) δημοσιευθὲν τεμάχιον

θῶς περιέργον, ὅτι μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου δὲν ἀκολουθεῖ καὶ ῥῆμά τι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι πρωτοφανές, διότι καὶ ἄλλοι ἀγγειοπλάσται καὶ ἀγγειογράφοι, ὁ Καχυλιών, ὁ Πύθων, ὁ Παμφαῖος καὶ ὁ Εὐθυμίδης παρέλειψαν ἀπὸ ἑκάστου τὸ ῥῆμα μετὰ τὸ ὄνομά των (ἴδε Klein Vasen mit Meister-signaturen σελ. 8). Ἄλλως τε πιθανὸν ὁ Δούρις καὶ νὰ ἀπηξίωσε νὰ δηλώσῃ σαφῶς, ποῖα ἢ σχέσις του πρὸς τὴν λήκυθον ταύτην, διότι, ἂν δὲν ἀπχ-τῶμαι, ἢ ἐπιμέλεια, ἢ ἀκριβεία καὶ ἢ λεπτότης, αἵτινες χαρακτηρίζουσιν ἄλλα ἔργα του, ἐλλείπουσιν ἐνταῦθα. Ἴσως δὲν ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ πολλὴν προσοχὴν ζωγραφῶν ἀπλῆν λήκυθον. Οὐχ ἦττον ἢ ἐπιτηδειότης του καταφάνεται ἐν τισι, πρὸ πάντων ἐν τῷ προσώπῳ, ὅσον τοῦτο σώζεται· ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ἐκ τῆς στάσεως ἐν γένει καὶ τῶν κινήσεων τῆς παρισταμένης μορφῆς συμπεραίνω, ὅτι ἡ λήκυθος δὲν εἶναι ἐκ τῶν παλαιότερων ἔργων του. Σκηναὶ τῆς παλαιστρας ὁ Δούρις πολλάκις ἀπεικόνισεν· ὁμοιότητά τινα ὅμως ἔχει ἢ ἐπὶ τεμαχίου ἐκ τοῦ κύκλου κύλικος τοῦ Λούβρου μορφῆ, ἣν ὁ Fröhner (Choix de vases grecs σ. 8) οὕτω περιγράφει· «ἔφησος γυμνὸς πρὸς δεξιὰ, ὀρθός, κρατῶν ἐν τῇ προτεταμένη δεξιᾷ φιάλην βαθεῖαν. Ὅπισω αὐτοῦ ἔδρα καὶ ἐπ' αὐτῆς προσκεφάλαιον». Τῷ ὄντι καὶ ἐπὶ τῆς λήκυθου ὑπὸ τὸ ἐπὶ τοῦ δίφρου φόρεμα φαίνεται ὑποτιθέμενον προσκεφάλαιον, ὡς δεικνύουσι γραμμαῖαι τινες, αἵτινες δὲν φαίνονται νὰ ἦναι τοῦ ἱματίου.

Ἡ λήκυθος αὕτη ἔχει ὕψος 0,305, εὐρέθῃ δὲ ἐν λάρνακι πωρίνῃ τῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου εἶδους μεθ' ἐξ ἄλλων ληκύθων, ὧν ἡ μία λευκὴ οὕσα ἦτο ἐντελῶς ἐφθαρμένη· διεκρίνετο ὅμως ἀκόμη, ὅτι μόνον τὸ περίγραμμα τῶν μορφῶν καὶ αἱ πτυχαὶ τῶν φορεμάτων ἐδηλοῦντο διὰ χρώματος ξανθοῦ χρυσιζόντος· ἄλλα χρώματα δὲν παρετήρησα· φαί-

νεται λοιπόν, ὅτι ἀνήκεν αὕτη εἰς τὰς τοῦ ἀρχαιοτέρου τρόπου τῶν λευκῶν ληκύθων. Αἱ λοιπαὶ πέντε εἶναι ἐρυθρόμορφοι εὐμεγέθεις (ὕψος τῆς μεγίστης 0,36), ἢ δ' ἐργασία αὐτῶν εἶναι ἀμελής, οὐδὲ δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὴν τοῦ Δούριδος. Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὐρέθη καὶ στλεγγίς χαλκῆ.

Ἡ ἐτέρα λήκυθος, ἢ λευκὴ, ἣτις ἔχει ὕψος 0,384, εὐρέθῃ καὶ αὕτη ἐν λάρνακι πωρίνῃ. Σὺν αὐτῇ ὑπῆρχον καὶ τρεῖς ἄλλαι τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ λίαν πιθανῶς τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου· προετιμήσαμεν δ' αὐτὴν πρὸς ἀπεικόνισιν ἕνεκα τῆς παραστάσεώς της, ἣτις ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον, ὅτι ὑπεράνω τῆς ἐπιτυμβίου στήλης παρίσταται γυνὴ καθήμενὴ καὶ κρατοῦσα σταφυλήν, πρὸς ἣν παῖς μικρὸς γυμνὸς καθήμενος κατὰ γῆς ἐκτείνει τὴν χεῖρα. Τοιαῦται παραστάσεις εὐρίσκονται ἐνίοτε ἐπὶ ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων (1), ὑποθέτω δὲ ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ τεχνίτης ἐπιτυμβίους εἰκόνας θέλει νὰ παραστήσῃ. Ὁ Benndorf (Gr. und Sic. Vasenbilder πίν. 19, 2 καὶ 5) ἐδημοσίευσε δύο ληκύθους, ὧν ἑκατέρω ἔχει στήλην νεκρικὴν κοσμουμένην διὰ μορφῆς ὑποτιθεμένης γραπτῆς ἢ ἀναγλύπτου. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου τοιοῦτό τι φαίνεται ὅτι παρίσταται, εἰκὼν δηλαδὴ γραπτῆ ἢ ἀνάγλυπτος, ἂν καὶ αἱ μορφαὶ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ παιδὸς δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῷ πλασίῳ τῆς στήλης· ἐκ τούτου δὲ ἴσως ἡδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι αἱ μορφαὶ ὑποτίθενται περίοπτοι καὶ ὅτι ἡ στήλη, ἣς τὸ ὕψος εἶναι λίαν δυσανάλογον πρὸς τὸ πλάτος, δὲν εἶναι κυρίως στήλη νεκρικὴ, ἀλλὰ βῆθρον. Καὶ τοῦτο εἶναι πιθανόν· εἰς ἐμὲ ὅμως πιθανώτατον πάντων φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ τεχνίτης αὐτὸς δὲν ἤξευρεν ἀκριβῶς, τί ἐκ τῶν τριῶν ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ, μορφὰς περίοπτους, ἀναγλύπτους ἢ γραπτὰς.

Χρ. Δ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΑ

Ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ τοῦ Δελτίου τῆς ἐνθάδε Γαλλικῆς Σχολῆς ἐξεδόθη (σ. 437 κ. ε.) ἐπιγραφή περιέχουσα ἐπιστολὴν τοῦ Σύλλα πρὸς τοὺς ἐν τῇ Καρίᾳ Στρατονικέας, ἐν ᾗ ὁ δικτάτωρ ἀνακοινοῦ-
ἀγγείου ἐξ Ἀκροπόλεως πλὴν τοῦ Δούρις εἶ . . . οὐδεμίαν γραφὴν ἔχει.

ταὶ αὐτοῖς δόγμα συγκλήτου, δι' οὗ ἐπικυροῦνται

(1) Πρὸς Sybel Katalog ἔρ. 81 ὅμοιον φαίνεται καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 154. Ἐπὶ ἄλλῃ στήλῃ ἐκ Λαυρίου μὴ περιγραφομένης ὑπὸ τοῦ Sybel παρίσταται γυνὴ (ΑΓΝΟΘΕΑ) πρὸς ἀριστερὰ κρατοῦσα ἐν χερσὶν ἀντικείμενον δυσδιάκριτον· πρὸς αὐτὴν ἐκτείνει τὴν δεξιὰν παιδίον κατὰ γῆς καθήμενον. Παραλείπω τὰς πολλὰς παραστάσεις νεκρῶν κρατούντων ἀντικείμενον, πρὸς ὃ πηδᾷ κύων ὅπως τὸ ἀρπάσῃ.

αί περί αὐτῶν εὐεργετικάι αὐτοῦ διατάξεις. Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης σφύζονται μόνον τεμάχια, ἅτινα οἱ ἐλλόγιμοι ἐκδόται Ch. Diehl καὶ G. Cousin συλλέξαντες ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τὸ δυνατόν συμπληρώσαντες ἀποκατέστησαν τὸ περι οὗ ὁ λόγος ἔγραφο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι καθ' ὅλου γνώριμον τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα βεβαίως πολλὰ μένουσι σκοτεινὰ καὶ ἀσφῆ, ἅτινα διὰ νεωτέρων εὐρημάτων καὶ τῶν μελετῶν τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐμπείρων ἐλπίς εἶναι ὅτι κατὰ μικρὸν θὰ διαφωτισθῶσι.

Παρατηρήσεις τινάς, εἰς ἃς παρέσχεν ἡμῖν ἀφορμὴν ἡ ἀνάγνωσις τῆς τε ἐπιγραφῆς καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ὑπομνημάτων τῶν ἐκδοτῶν, δὲν νομίζομεν ἀκαιρον νὰ γνωρίσωμεν καὶ ἄλλοις.

Τοῖς ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν (σ. 456-457) καταλεγόμενοις λατινισμοῖς προσθετέον τὸ *didōsin ἔργασίαν* = *dent operam*. Τὸ δὲ ὑπὲρ τῆς *μεγαλοφροσύνης* (81) μεταφραστέον *pro magnitudine animi*, ἀντὶ *pro magnanimitate*, διότι ἡ *magnanimitas* εἶναι τῆς φιλοσοφικῆς γλώσσης λέξις, ἣν πρῶτος, φαίνεται, ὁ Κικέρων (1) εἰσηγήσατο.

Ἡ ἀναπλήρωσις ἐπ[έ]λθωσι] διακατέχωσι (107-108) καὶ ἐπ[έ]λθη] διακατέχη δὲν μοι φαίνεται ὀρθή. Κατ' ἐμὲ γραπτέον ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις ἐπ[αρχίαν] (2). Ὡσαύτως ἐν στ. 7 γρ. ἀντιτεταγμένους ἀντὶ ἀνθεσταμένους. Πρβλ. 43. 84 ἀντιτετάχθαι.

Ὡσαύτως στ. 9. ἀντὶ [καὶ δεινό]τατα ἀ[λλ]α δεδεδυμένους γρ. [προθυμό]τατα ἀ[ρ]α δεδεδυμένους Πρβλ. στ. 80: [προ]θυμότατα ὑπερησπικέναι. Πρόδηλον δέ, ὅτι ἂν ἡ ἐμὴ εἰκασία ἀληθεύῃ, ἡ μικρῶ πρόσθεν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν ἐμβληθεῖσα πρὸς ἀναπλήρωσιν χάσματος μετοχὴ ὑφραστηκότης δὲν δύναται νὰ τηρηθῆ.

Ἡ πολλὰ πράγματα παρέχουσα καταλογὴ ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ (σ. 52):

[προσόδους] πόλεων, ὧν Λεύκιος Κορν[ήλιος Σύλλας αὐτοκράτωρ
τῆς τούτων] ἀρετῆς καταλογῆς τε ἔνευεν προσώρισεν κτέ.

(1) De Off. I § 152.

(2) Πρβλ. S. C. de Asclepiade etc. στ. 29· ἄρχοντας τοὺς ἡμετέρους, οἵτινες Ἀσίαν Μακεδονίαν ἐπαρχίας (δι)ακατέχουσι (λατ: *quei Asiam Macedoniam provincias optinent*)

Ἡ λ. κατὰ τοὺς ἐκδότας σημαίνει ὅτι καὶ ἐν τῷ παρὰ Πολυβίῳ (23,12,10 [22,16,10 Hultsch]) χωρίῳ, ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἀνεγράψαμεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ὑπατικῶν πρὸς Ὀρωπίους γραμμάτων λόγον ποιούμενοι περὶ τῆς καὶ ἐνταῦθα (στ. 37) ἀπαντώσης λέξεως ταύτης. Ἀλλὰ τί σημαίνει ἀκριβῶς; Τίνος λατινικῆς λέξεως εἶναι μετάφρασις; Ταύτην νὰ εὐρωμεν *hoc opus, hic labor est*. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πολὺς Mommsen ἐν τῇ μετεκδόσει τῶν Ὑπατικῶν γραμμάτων (Hermes XX σελ. 271) ἀπελπίσας τὴν ἐρμηνείαν τῆς λέξεως ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ ἐπενόησε λύσιν τοῦ προβλήματος καθ' ἑαυτὴν οὐχὶ ἄστοχον γράψας *καταλογῆ* (ἀντὶ *καταλογῆς*) ὁ μεταφράζει κατὰ τὰ γλωσσάρια *respectu* «ein Synonym von ἔνεκεν». Ἀλλ' ἡ προκειμένη ἐπιγραφή, ἔνθα ἡ λ. δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ *respectus*, οὔτε νὰ μεταγραφῆ *καταλογῆ*, διότι ἀκολουθεῖ τε, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ἀποδεχθῆ ἡ παρὰ τοῖς ἐκδόταις γραφή καὶ ἀναπλήρωσις τοῦ χωρίου, ἡ προκειμένη, λέγομεν, ἐπιγραφή καθίστησι λίαν ἀμφίβολον τὸ ἀσφαλές τῆς εἰκασίας τοῦ ἐπιφανοῦς ἀνδρός (1).

Ἡ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ σύναψις τῶν λέξεων ἀρετῆς *καταλογῆς τε* νομίζω ὅτι ἄγει εἰς τὴν ὀρθὴν τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος λέξεως μετάφρασιν. Εἶναι δὴλα δὴ τὸ ἀρετῆς *καταλογῆς τε ἔνεκεν* οὐδὲν ἀλλ' ἢ ἡ τυπικὴ λατινικὴ φράσις *Honoris Virtutis que causa*, ἣτις οὐχὶ ἅπαξ ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαις, οἶον C. I. L. I, 635. C. Poblacio. . . *honoris virtutisque causa* SC. *populique iussu locus monumenti*. . . *publice datus est* (2). Ἡ μετάφρασις *honoris* τῆς λ. *καταλογῆς* εἶναι ἀρμοδιωτάτη ἐν ἅπασιν τοῖς χωρίοις, ἔνθα ἡ λ. αὕτη φέρεται. Οὕτω τὸ παρὰ Πολυβίῳ *καταλογῆν ποιῆσθαι* καὶ τὸ ἐν τῷ SC de Asclep. etc. *καταλογῆ* αὐτῶν γέννηται εἶναι μετάφρασις τοῦ *honorem habere* καὶ τοῦ *honoris habebatur*. Τὸ ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ *respectus* κεῖται παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἀντὶ τοῦ *honoris*. Ἐντεῦθεν τὸ παρὰ τοῖς νῦν Ἴταλοῖς *rispetto*. Ἡ παρὰ Φρυνίχῳ

(1) Ἄλλως τε ἀμφίβολον φαίνεται μοι ἂν ἡ χρῆσις αὐτῆς τῆς ἀφαιρητικῆς *respectu*, ἣτις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἀγρίππα διατάγματι (στχ. 9), ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐγράφη ὁ ἐν τοῖς πρὸς Ὀρωπίους γράμμασι μνημονεύμενος τῆς μισθώσεως νόμος.

(2) Ταύτην τε καὶ ἄλλας ἐπιγραφὰς μνημονεύει ὁ Garatoni ἐν τῇ ἑαυτοῦ διατριβῇ de C. Mari monumento ad Cic. pro Sestio c. LIV (ἐν σελ. 275 κ. ἐ. τῆς Ὀρελλείου ἐκδόσεως τοῦ pro Plancio λόγου).

αἰδῶς πρὸς τινα εἶναι honos erga aliquem. Καὶ ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ τῶν Ὑπατικῶν γραμμάτων χωρίῳ ἢ μεταφρασίς honoris deum immortalium...causa ἔχει κάλλιστα. Πρὸβλ. Liv. VI, 42: conclamatum a patriciis est iuvenibus se id honoris deum immortalium (1) causa libenter facturos ut aediles fierent.

Εἰς τὰ ἐν στίχ. 107 κ. ἐ: οἴτινες ἂν ποτε αἰεὶ Ἀσίαν τὴν τε Ἑλλάδα ἐ[παρχίαν δι]ακατέχωσιν, φροντίζωσι διδῶσιν τε ἐργασίαν ἴν[α ταῦτα] οὕτως γίν[ω]νται σημειοῦνται οἱ ἐκδῶται τάδε: nous ne pouvons expliquer pour quelle cause les gouverneurs qui se rendront dans la province d'Asie et en Hellade sont chargés au même titre de faire exécuter la décision, qui attribue aux Stratoniceens des territoires et des redevances. Il ne semble point qu'un même gouverneur administrât les deux provinces, puisque à quelques lignes de distance le règlement de certaines affaires est expressément attribué au proconsul d'Asie.

Ἡ μὲν ὑπόθεσις ὅτι ὁ αὐτὸς ἄρχων διώκει τὴν τε Ἀσίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἔπρεπεν ὅλως νὰ παρασιωπηθῆ ὡς ἀντικειμένη πρὸς ὅσα περὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν τούτων γινώσκωμεν.

Ἡ δὲ μόνη δυνατὴ τοῦ προκειμένου προβλήματος λύσις εἶναι, νομίζομεν, ἢ διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι αἱ τοῖς Στρατονικεῦσι προσωρισμέναι, συγκεχωρημέναι πρόσοδοι ἦσαν ἐν μέρει ἀπὸ χωρῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἑλλάδα (Achaiam), διὸ ἦν ἀνάγκη τῆς συμπράξεως τοῦ τῆς Ἑλλάδος στρατηγοῦ, ὅπως οἱ Στρατονικεῖς διαρκῶς καὶ ἄνευ πραγμάτων εισπράττωσι τὰς ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων προσόδους. Ἐν δὲ τοῖς κατωτέρω, ἔνθα ὁ ἄρχων κελεύεται ἵνα φροντίσῃ ὅπως οἱ διηρπακότες ἢ διακατέχοντες κτήματα τῶν Στρατονικέων ἀποδῶσιν αὐτοῖς αὐτά, οἱ αἰχμάλωτοι αὐτῶν ἐλευθερωθῶσι, καὶ καθ' ὅλου τὰ εἰς αὐτοὺς γεγενημένα ἀδικήματα ἐπανορθωθῶσιν, εἰκότως μνημονεύεται μόνος ὁ τῆς Ἀσίας ἀνθρώπουτος, εἰς οὗ τὴν δικαιοδοσίαν ἀνήκεν ἢ περὶ πάντων τούτων φροντίς.

Πολὺ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἐν τῷ προκειμένῳ

(1) Honoris deum immortalium causa εἶναι ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Ὑπατικῶν γραμμάτων, οὐχὶ ἀόριστος φράσις κατὰ τὸ τετραμμένον ἐκεῖνο honoris alicuius causa facere aliquid=χάριν τινὸς ποιεῖν τι, ἀλλ' honos δηλοῖ ὠρισμένως τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας.

χωρίῳ μνημονεύεται ἡ Ἑλλάς ὡς ἰδία ἐπαρχία ἴδιον ἔχουσα ἄρχοντα, ὅπερ ἀντίκειται πρὸς τὴν ἄχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν κορυφαίων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης ἐγκεκριμένην δόξαν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἕως τοῦ 27^{ου} π. Χρ. ἔτους δὲν εἶχεν ἴδιον ἄρχοντα, ἀλλ' αἰετοτε ὑπέκειτο τῷ τῆς Μακεδονίας ἡγεμόνι (1). Διότι ἂν οὕτως εἶχε πάντοτε τὸ πρᾶγμα, δὲν θὰ ἐμνημονεύετο ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ ἢ ἐπαρχία Ἑλλάς, ἀλλ' ἢ Μακεδονία, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἀσκληπιάδου κλ. συγκλητικῷ δόγματι (CIG 1,110 n° 203) ἐν μὲν στίχ. 23 κεῖται: « ἄρχοντες ἡμετέροι, οἴτινες ἂν ποτε Ἀσίαν Εὐβοίαν μισθῶσιν ἢ προσόδους Ἀσία Εὐβοία ἐπιτιθῶσιν, φυλάξωνται μή τι οὗτοι δοῦναι ὀφείλωσιν » ἐν δὲ 29: « (οἱ ὑπατοι) γράμματα πρὸς τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἡμετέρους, οἴτινες Ἀσίαν Μακεδονίαν ἐπαρχείας [δ]ιακατέχουσιν ἀποστείλωσι »· διότι ἢ Εὐβοία ἀνήκεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μακεδονίαν.

Ἡ ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνεῖα τῶν Ὑπατικῶν πρὸς Ὀρωπίους γραμμάτων παρέχει μοι ἀφορμὴν εἰς συμπληρωτικὰς τινὰς περὶ τούτων παρατηρήσεις.

Τὰ ἐν σ. 57 κ. ἐ. τῆς ἐπιγραφῆς: ἐν τῷ συμβουλίῳ παρήσαν κ.τ.ἐ. εἶχον ἐγὼ ὑπολάβῃ ὅτι ἀνεφέροντο εἰς τὸ συμβούλιον, μεθ' οὗ ὁ Σύλλας ἐποιήσατο τὴν καθιέρωσιν (στίχ. 42 κ. ἐ), καὶ ὅτι κατὰ παραδρομὴν τοῦ συντάκτου τοῦ ἐγγράφου ἀντὶ νὰ τεθῶσι μετὰ τὴν πράξιν τοῦ Σύλλα τ. ἐ. ἐν στίχ. 51 κ. ἐ. ἐτέθησαν μετὰ τὸ ἐπικυρωτικὸν αὐτῆς συγκλητικὸν δόγμα. Ἄλλ' ὁ Mommsen ἀναφέρει ταῦτα εἰς τὸ ἐν στίχ. 6 συμβούλιον τῶν ὑπάτων, τὴν δὲ παλιλλογίαν (2) αἶρει δεχόμενος ὅτι ὁ ἐν στίχ. 6 κ. ἐ. κατάλογος ἀνήκεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῶν ὑπάτων, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς δίκης, ὅπερ κατ' αὐτὸν ἄρχεται ἀπὸ στίχ. 16. Οἱ πάρεδροι, λέγει, τῶν ὑπάτων ἐν τῇ προκειμένῳ δίκῃ δὲν ἀνεγράφθησαν ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ ἅτε ὄντες οἱ αὐτοί, οἴτινες καὶ ἐν ἄλλῃ δίκῃ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὑπάτων κριθείσῃ καὶ ἐν τῇ τῶν ὑπομνημάτων δέλτῳ ἤδη κατακεχωρισμένη παρήδρευσαν. Τὴν γνώμην

(1) Ἴδὲ περὶ τούτου τοῦ ζητήματος Hertzberg Gesch. Griechenlands u. d. Römern I σελ. 284 κ. ἐ. (σημ. 2) καὶ Marquardt R. Staatsverw. I² 172. 173, παρ' οἷς εὔρηται καὶ ἀκριβὴς κατάλογος τῶν περὶ τούτου γεγραμμένων.

(2) Διότι οἱ ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ παραγεγονότες καταλέγονται ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐγγράφου (στίχ. 6 κ. ἐ.)

ταύτην καθιστᾷ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀσπαστήν τὸ ὅτι ἐν τῷ ἄλλω ὁμοίῳ τῇ προκειμένῃ ἐπιγνώσει διατάγματι τοῦ Λ. Ἐλουίου Ἀγρίππα (Mommseii Hermes 2, 102. 3, 167) ἡ μνεία τοῦ συμβουλίου γίνεται ἐν τέλει τοῦ ἐγγράφου. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἀσπαζόμενοι αὐτὴν προσκρούομεν πρὸς οὐχὶ ἀσημάντους δυσκολίας. Καὶ πρῶτον μὲν δὲν εἶναι φανερός ὁ λόγος, δι' ὃν οἱ ὑπατοὶ ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ γνωρίσωσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῖς Ὀρωπίοις τὰ ὀνόματα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος παρέδρων. Ἐπειτα ἀπορεῖται πῶς τὸ αὐτὸ βιβλίον, τ. ἔ. ἡ συλλογὴ τῶν ἀπὸ συμβουλίου γνώμης ἀποφάσεων τῶν ὑπᾶτων, ἐν τῷ αὐτῷ ἐγγράφῳ ἐν μὲν στχ. 31 καλεῖται ὑπομνημάτων δέλτος, ἐν δὲ στχ. 58 πραγμάτων συμβουλευμένων δέλτος. Πρὸς τὴν δευτέραν ταύτην δυσκολίαν προσκρούει καὶ ἡ ἐμὴ γνώμη, ὅτι ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ πρόκειται περὶ τοῦ συμβουλίου τοῦ Σύλλα.

Τῶν ἀποριῶν τούτων οὐδεμίαν ἄλλην εὕρισκω δυνατὴν λύσιν παρὰ τὴν ἐξῆς, ἥς ὅμως ἐγὼ αὐτὸς ὁμολογῶ τὸ ἐπισημάλως καὶ παρακεκινδυνευμένον.

Εἰκάζω δὴλα δὴ ὅτι ὁ συντάκτης ἢ ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἐγγράφου κατὰ τι ἀλόγημα ἀντὶ γραφομένην παρῆσαν = scribendo adfuerunt ἔγραψεν ἐν συμβουλίῳ παρῆσαν = in consilio fuerunt. Τοῦτο ἂν οὕτως ἔχη, τὸ χωρίον ἀναφέρεται εἰς τὸ συγκλητικὸν δόγμα, οὕτως εὐθὺς ἀνωτέρω ἀναγράφεται ἀπόσπασμα. Τότε δὲ ἡ συμβουλευμένων πραγμάτων δέλτος εἶναι liber in quo sunt senatusconsulta (Cic. ad Att. XIII, 33, 3) (1).

Καὶ περὶ ἐτέρου τινὸς χωρίου τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς ἢ τοῦ Mommseii γνώμη δὲν μοι φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπηλλαγμένη δυσχερειῶν. Λέγω τὸ ἐν στχ. 36 κ. ἐ. «ἐκτός τε τούτων ἢ εἴτι δόγμα συγκλήτου αὐτοκράτωρ αὐτοκράτορες τ[ε] ἡμέτεροι . . . ἔδωκαν, κατέλιπον, ἐκτός τε τούτων ἢ Λεύ-

κιος Κορνῆλιος Σύλλας ἀπὸ συμβουλίου γνώμης . . . ἔδωκεν, ὃ τὸ αὐτὸ ἢ σύνκλητος ἐπεκύρωσεν, οὔτε μετὰ ταῦτα δόγματι συγκλήτου ἄκυρον ἐγενήθη».

Ἐνταῦθα ἐγὼ μὲν ἤκασα ὅτι κακῶς ἔγραψεν ὁ μεταφραστὴς δόγμα ἀντὶ δόγματι, καὶ ὅτι ἐνταῦθα διακρίνονται δύο εἶδη καθιερώσεων, τ. ἔ. αἱ ὑπὸ Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων (τ. ἔ. νικηφόρων στρατηγῶν) ἐν γένει, αἵτινες ἦσαν κύριαι, ἂν ἐγίνοντο δόγματι συγκλήτου, καὶ αἱ τοῦ Σύλλα ἰδίᾳ, αἵτινες ἦσαν κύριαι, ἂν ἐγίνοντο ἀπὸ συμβουλίου γνώμης καὶ ἐνεκρίνοντο ὕστερον ὑπὸ τῆς συγκλήτου. Ἄλλ' ὁ Mommseii ἐγκρίνων τὴν γραφὴν δόγμα, διακρίνει τρία εἶδη καθιερώσεων, τ. ἔ. τὰς ὑπ' αὐτῆς τῆς συγκλήτου γενομένας (δόγμα Συγκλήτου), τὰς ὑπὸ Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐν γένει καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Σύλλα. Ἄλλ', εἶνα παραλίπω τὸ καινοφανὲς τῆς φράσεως «δόγμα συγκλήτου ἔδωκε, κατέλιπε», ἡ ἐξουσία τοῦ Σύλλα τοῦ παντοδυνάμου δικτάτωρος θὰ ἦτο κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἐλάσσων τῆς τῶν ἄλλων αὐτοκρατόρων, διότι ἐκείνων μὲν αἱ καθιερώσεις ἀπλῶς οὕτως ἐγκρίνονται, αἱ δὲ τοῦ Σύλλα, εἰὰν μόνον ἀπὸ συμβουλίου γνώμης γενομένηι ἐκυρώθησαν ὕστερον ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ τὸ κύρος αὐτῶν μὴ ἀντιθέτῳ ὕστερον ἐτέρῳ δόγματι συγκλήτου (2). Κατὰ δὲ τὴν ἡμετέραν ἐκδοχὴν τῶν μὲν ἄλλων αὐτοκρατόρων αὐταὶ μόναι αἱ καθιερώσεις θεωροῦνται κύριαι, ὅσαι ἐγένοντο κατ' ἐντολήν τῆς Συγκλήτου, τοῦ δὲ Σύλλα πᾶσαι, ἂν ὕστερον ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου. Οἱ μὲν ἄλλοι αὐτοκράτορες καθιεροῦντες δημοσίαν χώραν ἐπετέλουν ἀπλῶς τῆς Συγκλήτου τὰς ἐπιταγὰς, ὁ δὲ Σύλλας ἔπραττεν αὐτοβούλως καὶ ἡ σύγκλητος ἐκύρου ἀπλῶς τὰ ὑπὸ τούτου πεπραγμένα.

Νοεμβρίῳ 1885.

Σ. ΒΑΣΗΣ

(1) Ἡ μνεία τῶν κατὰ τὴν ἀναγραφὴν συγκλητικῶν δόγματος παρόντων ἦν ἀναγκαῖοις, διότι ἄνευ ταύτης ἡ γνησιότης τοῦ δόγματος ἦν προβληματώδης καὶ τὸ κύρος αὐτοῦ οὐδέν. (Πρβλ. Cic. ad Att. IV, 18, 2).

(2) Ἡ περικοπὴ «ὃ τὸ αὐτὸ κ.τ.ε.» ἀναφέρεται εἰς μόνας τὰς τοῦ Σύλλα πράξεις, διότι ἀπὸ τῶν λέξεων «ἐκτός τε τούτων ἢ κ.τ.ε.» ἄρ-

χεται νέον ἔδαφον, ὡς δεικνύει ἡ ἐπανάληψις τοῦ «ἐκτός τε τούτων». Ἄλλὰ καὶ ἂν ἐδεχόμεθα ὅτι τὰ «ὃ τὸ αὐτὸ κ.τ.ε.» ἀναφέρονται καὶ εἰς τὰς τῶν ἄλλων αὐτοκρατόρων πράξεις, πάλιν ἡ τοῦ Σύλλα ἐξουσία θὰ ἦτο τῆς τῶν ἄλλων ἐλάσσων, διότι οὗτος μὲν ὤφειλε νὰ ἀκούσῃ τὴν γνώμην συμβουλίου, ἐκεῖνοι δὲ οὐχί.

ΠΕΙΡΑΪΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Ἐν τῷ τοῦ Πειραιῶς Μουσείῳ κατατεθέντα ἀπό τινος κεῖνται τὰ ἐξῆς ἀρχαῖα, ἀλλὰ μὲν ἐν ἀνασκαφῇ ἀνευρεθέντα, ἀλλὰ δὲ καὶ ἀγορασθέντα :

1. Ἀνάγλυφον εὐχετικὸν λίθου λευκοῦ, ὕψ. 0,36 πλ. 0,24, ὅπερ ἐν πλαισίῳ εἰκονίζει πρὸς ἀριστερὰν μὲν τῷ ὀρῶντι τὸν Δία τὸν μελιχίον καθήμενον ἐπὶ θρόνου, τὴν μὲν δεξιὰν ἐπὶ τῶν μηρῶν ἀναπαύοντα τῇ δ' ἀριστερᾷ κέρασ μέγα κρατοῦντα πρὸς τᾶνω ὀρθούμενον. Ἐπὶ τοῦ κέρατος ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Διὸς ἐν μέρει διατηρεῖται χρῶμα τοῦ μὲν ἐρυθρὸν τοῦ δὲ κίτρινον. Πρὸ τοῦ Διὸς ἰδρυται βωμὸς ὀπισθεν τοῦ ὁποίου παῖς φέρων τι ἐν ἀβαθεῖ κανίστρῳ τοῦ παιδὸς καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ κἀνίστρον καὶ αἱ χεῖρες ἰκανῶς ἀποτετριμμένα. Πρὸ τοῦ βωμοῦ χοῖρος βαίνων πρὸς θυσιάν βεβαίως. Πέραν τοῦ βωμοῦ δεξιᾷ τῷ ὀρῶντι ἀνὴρ πωγωνοφόρος ἀνατεταμένην ἔχων τὴν χεῖρα καὶ πρὸς τὸν Δία ἀποβλέπων, γυμνὸν δ' ἔχων τὸ δεξιὸν ἄνω μέρος τοῦ σώματος, τὸ δ' ἄλλο κεκαλυμμένον διὰ τοῦ ποδῆρους ἱματίου τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κατερχομένου. Πρὸ αὐτοῦ παιδίσκη περιτετυλιγμένη ἐν τῷ μακρῷ ἱματίῳ, ὅπερ διὰ τῆς δεξιᾶς ἔσωθεν φέρει πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὤμον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς, ἔσωθεν καὶ ταύτης, συγκρατεῖ τοῦτο περὶ τὴν ὀσφύν. Ὅπισθεν τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς τὸ βάθος ἀντωπὸς γυναικεία μορφή φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κόφινον μέγαν, ἐφ' οὗ διατηροῦνται ἴχνη χρωματισμοῦ. Περαιτέρω ταύτης καὶ πρὸς ἀριστερὰν ἐστραμμένη γυνὴ ἀναβεβλημένη τὸ ἱμάτιον ὄν τρόπον καὶ ἡ περιγραφεῖσα παιδίσκη. Πρὸ τῆς γυναικὸς ταύτης παῖς ἢ παιδίσκη ταπεινότερα τὸ ἀνάστημα τῆς πρώτης· ὀπισθεν δὲ ἕτερος παῖς μικρότερος· ἀμφότεροι οἱ παῖδες ἀναβεβλημένοι τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ παιδίσκη.

Ἄνωθεν τῆς ἀναγλύφου παραστάσεως ἐπὶ τῆς ταινίας τῆς εἰκονιζούσης τὸ ἐπιστύλιον ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή :

. . . Τ Ο Β Ο Λ Η Δ Ι Ι Μ Ι Λ Ι Χ Ι Ω

Κριτο]βόλη Διὶ μελιχίῳ

Τὰ γράμματα ἀμελῶς κεχαραγμένα καὶ ὀπωσθήποτε μὴ συνάδοντα πρὸς τὴν σχετικὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἄλλης γλυφῆς.

Ἄνευρέθη κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ τῆς διὰ τῶν νεωσοίκων τῆς Ζέας εἰς τὸ νεόκτιστον θέατρον Τσόχα ἀγούσης καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, ὅπου συναντᾶται μετὰ τῆς παραλίας ὁδοῦ.

2. Πλάξ λίθου φαιοῦ, ὕψ. 0,33, πλ. 0,28 φέρουσα ἀνάγλυφον ὄφιν συνεσπειραμένον, οὗ ἔλλειπει ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ ἄνω μέρους τῆς πλακῆς. Εἶνε πάντως ἀνάθημα εἰς Ἀσκληπιόν. Ἄνευρέθη ὀλίγα βήματα πρὸς βορρᾶν τοῦ προηγουμένου ἐν τῷ οἰκοπέδῳ Ἄ. Μπόνῃ κατὰ τὰς ἐν τοῖς νεωσοίκοις ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχ. Ἐταιρίας.

3. Τεμάχιον λίθου λευκοῦ, ὕψ. 0,23, πλ. 0,15, φέρον σπείρας τινὰς τοῦ σώματος ὄφως, ὁμοίου τῷ προηγουμένῳ. Ἄνευρέθη ἐν ταῖς αὐταῖς ἀνασκαφαῖς ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τοῦ προηγουμένου.

4. Τεμάχιον λίθου λευκοῦ ὕψ. 0,34, πλ. 0,15, ἀνωμάλου λίαν τὴν ἐπιφάνειαν φέροντος εἰς ἀνώμαλον τάξιν τὰ γράμματα τάδε :

. . Ο Ε	Ὅρ]ος
Μ Ν Η Μ Λ	μνήμ[α-
Τ Ο Ε Π Υ Θ	τος Πυθ-
Ξ Ι Δ Ο Ε	ε]ίδος
Λ Α Μ Ψ Α	Λαμψα-
Κ Η Ν Η Ε	κηνῆς

Ὅπισθεν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶνε πως μᾶλλον ὁμαλὴ μάλιστα δὲ κατὰ τὰ ἄνω, ἔνθα σώζονται τὰ γράμματα τάδε :

. Ο Ι οι
. Ι Ο Ι Ε Ι ἐπ]οίει

Τὰ γράμματα ταῦτα εἶνε πολὺ ἐπιμελέστερον εἰργασμένα τῶν τοῦ ὀροσήμου· ἔπειτα τὸ ὁμαλὸν τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς εἶνε ταῦτα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐτέραν πλευρὰν, ἐφ' ἧς τὸ ὀρόσημον, δεικνύου-

σιν ἀρκούντως ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀποτελοῦν ἴσως μέρος βάρου τινὸς ἀπεσπᾶσθη βιαίως τοῦ ὄλου, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἀνώμαλος ἐπιφάνεια τοῦ ὄροσήμου, ἐχρησιμοποιήθη δ' εἶτα χαραχθέντων τῶν γραμμάτων τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς.

5. Τεμάχιον λίθου λευκοῦ ὕψ. 0,18, πλ. 0,17 φέρον τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν :

Ε Π Η	Ἐπη·
ΚΟ·ΟΙC	κό·οις
. Ε ΟΙC	Θ]εοῖς

Εὐθὺς πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ἀρχὴ τετραγωνικοῦ πλαισίου.

6. Στήλη λίθου λευκοῦ ὕψ. 0,27, πλ. 0,37 τεθραυσμένη τὰ κάτω, φέρουσα ἄνω ἀέτωμα καὶ ἀσπίδισκιον ἐν αὐτῷ καὶ ἀκρωτήρια ἄνω· ἐπὶ ταύτης ἡ Λατινικὴ ἐπιγραφὴ ἦδε :

D . M . S .
 VERÀ—TVMIÀNO—FRATRI
 BENE—MERENTI—FECIT
 VIXIT—ANN . S—XXV
 M]ENS—VIII—DIES—XV &

Μέρος τῶν γραμμάτων τοῦ τελευταίου στίχου εἶνε τεθραυσμένον μετὰ τοῦ λίθου. Τὰ γράμματα ἀμελέστατα κεχαραγμένα.

7. Καλὸν ἐπιτύμβιον μνημεῖον ἀνευρέθη πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τῶν Ἀλῶν κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ ἀκτὴν ἔξωθεν τοῦ ἐκεῖ κατερχομένου

τείχους τοῦ περιβόλου τοῦ Πειραιῶς. Ἔϊνε τοῦτο ἀνάγλυφον ἀνδρὸς πωγωνοφόρου καθήμενου ἐπὶ ἔδρας μετ' ἀνακλίσεως, γυμνοῦ τὸ στήθος καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἣν ἐπὶ τῆς κοιλίας ἀναπαύει, τὴν δ' ἀριστερὰν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος, παρὰ τὴν διὰ τῶν σκελῶν διερχομένην καὶ πρὸ τοῦ προσώπου ἄνω τελευτῶσαν βακτηρίαν. Εἰς τοὺς πόδας φέρει πέδιλα. Τὸ ὄλον ἀνάγλυφον εἶνε ἐντὸς ἀβαθοῦς πλαισίου φέροντος παραστάδας καὶ ἀέτωμα μετὰ ἀκρωτηρίων. Τὸ ὄλον ὕψ. 1,18, πλ. 0,54. Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τὸ ὄνομα :

ΤΥΝΝΙΑΞ ΤΥΝΝΩΝΟΞ ΤΡΙΚΟΡΥΞΙΟΞ

Καινοφανεῖς φαίνονται οἱ τύποι τῶν δύο ὀνομάτων.

8. Καὶ τελευταῖον δὲν ἀπαξιῶ νὰ σημειώσω ἐνταῦθα πῆλινον τεμάχιον, ἴσως μεγάλου ὑδραγωγοῦ σωλῆνος, προερχόμενον ἐκ Σαλαμῖνος καὶ φέρον ἄνω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ τὰ γράμματα :

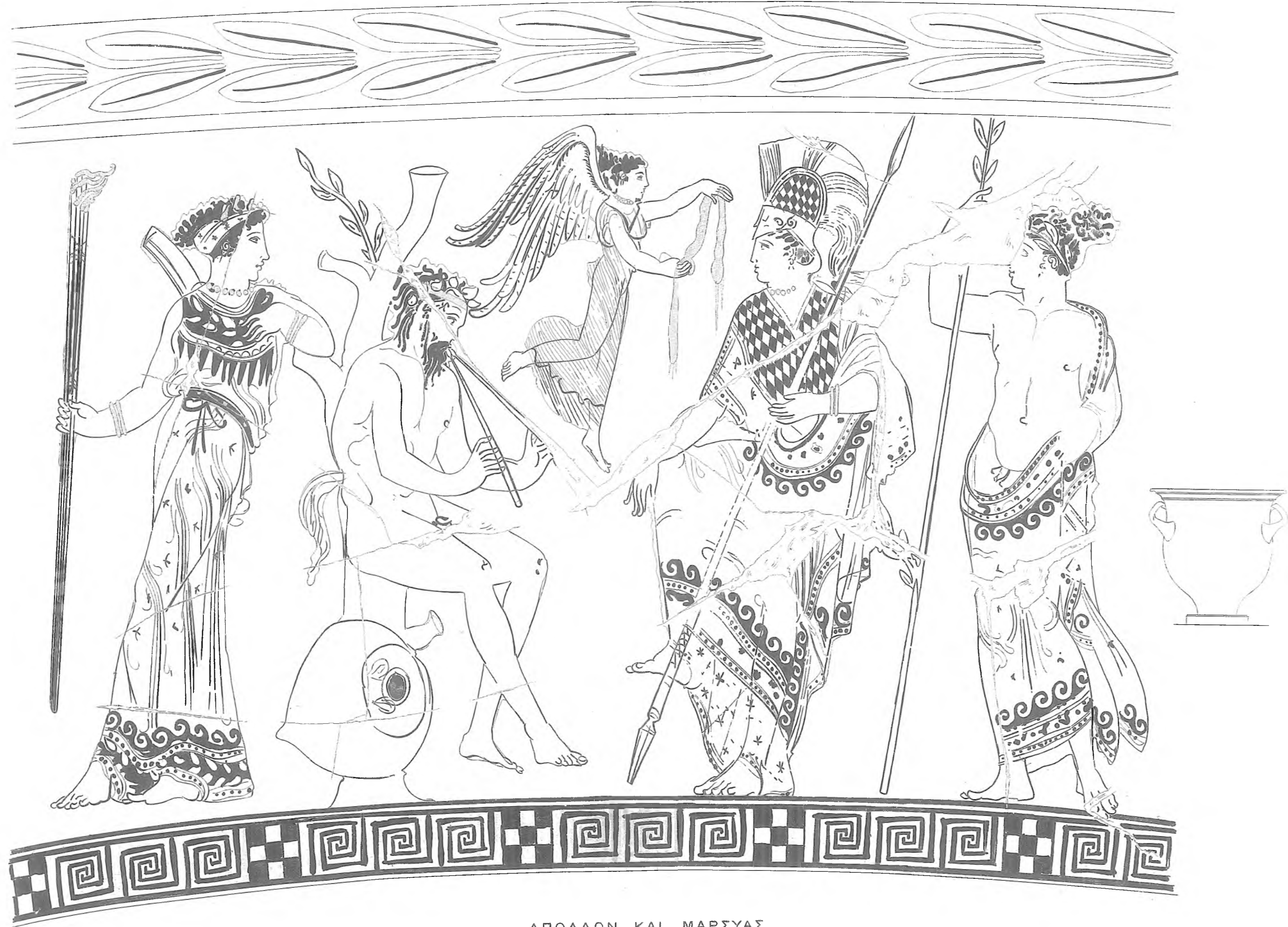
9Ξ1

οὕτως ἐκ δεξιῶν βεβαίως πρὸς τὰριστερὰ ἀναγινωσκόμενα καλῶς δ' ἐσχηματισμένα· κάτωθεν δὲ τοῦ Ξ καὶ στιγμὴν ἐγκεχαραγμένην.

Ἐν Πειραιεὶ τῇ 21ῃ Δεκεμβρίου 1885.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

(Ἐξεδόθη τῇ 20ῃ Ἀπριλίου 1886).

ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΜΑΡΣΥΑΣ.

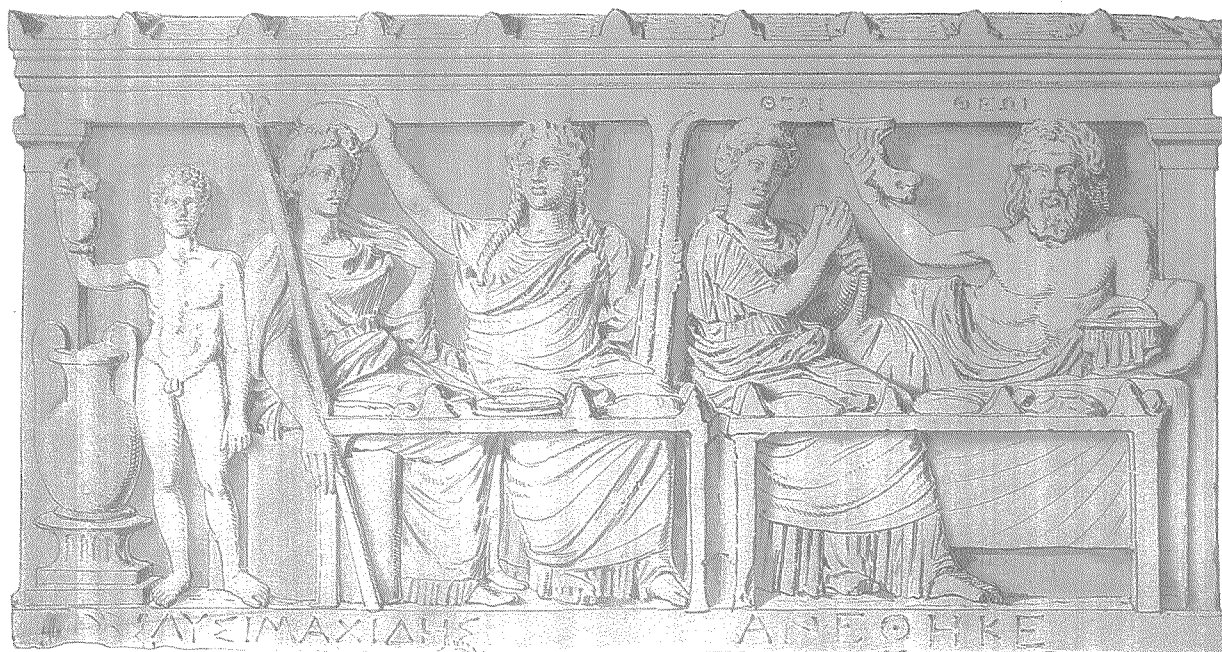

ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΤΕΓΕΑΣ

Μουσείο Βρυξελλών

Φωτοτυπία

1

2

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ

Φωτοτυπία

Ἀδελφῶν Ρωμαϊδῶν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
ΣΤΑΗ, Β. Ν.— Μουσική ἔρις Ἀπόλλωνος πρὸς Μαρσύαν (πίναξ 1)	1
ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ, ΣΤ. Α.— Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ Ἀθηνῶν ἀνασκαφῆς (μετὰ ξυλογραφήματος)	7
ΚΑΒΒΑΔΙΑ, Π.— Κεφαλαὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἀγαλμάτων (πίναξ 2)	17
ΦΙΔΙΟΥ, Δ.— Ἐλευσινιακὰ ἀνάγλυφα (πίναξ 3)	19
ΤΣΟΥΝΤΑ, ΧΡ. Δ.— Ἀνασκαφαὶ τάφων ἐν Ἐρετρίᾳ (πίναξ 4)*	31
ΒΑΣΗ, Σ.— Ἐπιγραφικά	41
ΔΡΑΓΑΤΣΗ, ΙΑΚ. Χ.— Πειραϊκὰ ἀρχαιολογήματα	49

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Πίναξ	1	Ἀπόλλων καὶ Μαρσύας.
—	2	Κεφαλή ἐκ Τεγέας.
—	3	Ἐλευσινιακὰ ἀνάγλυφα.
—	4	Λήκυθοι ἐξ Ἐρετρίας.
Σελ.	4	Παρένθετος πίναξ Ἀπόλλωνος καὶ Μαρσίου.
—	16	Πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς.

* Ἐν σελίδι 31 π. ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ κῆθρου «Ἀνασκαφαὶ κτλ.» ἀνάγνωθι : (πίναξ 4).